

ROTUNDA V KVĚTNÉ ZAHRADĚ V KROMĚŘÍŽI

dílčí, stavebněhistorický průzkum objektu

Dalibor Janiš
Jana Janišová
spolupráce: Radim Vrla
2011

Obsah:

Úvod	str.4
Dějiny objektu	str.5
Popis zkoumaných částí	str.9
Stavební historie objektu	str.38
Hodnotné detaily a prvky	str.44
Architektonické a památkové závady	str.45
Návrh opatření	str.46
Bibliografie	str.47
Seznam příloh	str.48
Seznam fotodokumentace	str.49
Přílohy	
fotodokumentace	

Úvod

Mimořádně hodnotný objekt Rotundy v Květné zahradě v Kroměříži byl doposud a zcela logicky, zkoumán pouze z hlediska uměnovědného. Pozornost byla věnována jak utváření hmoty stavby, jejímu architektonickému tvarosloví, tak především mimořádně zajímavé štukové i malířské výzdobě interiéru.

Doposud však nebylo toto dílo zhodnoceno z hlediska stavebních postupů, statického řešení, či pozůstatků ztraceného vodního stroje. Tento průzkum přináší první popis těchto artefaktů, vzácně dochovaných v půdním prostoru. Cílem průzkumu bylo shromáždění co největšího počtu zachovaných dokladů těchto prací a jejich vyhodnocení. Účelem je, kromě dalšího poznání této mimořádně kvalitní stavby, i jejich pasportizace za účelem zajištění adekvátního stupně jejich ochrany v budoucí době.

Objekt Rotundy neodmyslitelně patří k areálu Květné zahrady v Kroměříži. Jedná se o ústřední bod této mimořádně hodnotné památky zahradního umění. Rotunda leží uprostřed přední části zahrady (květnice) a sbíhají se k ní osově stezky, vroubené špalíry stříhané zeleně.

Dějiny objektu

Problematice vzniku a utváření Květné zahrady byla věnována pozornost ve starší i novější literatuře. První kratší studie publikoval již v 60. letech 19. století Christian d' Elvert.¹ Řadu pozoruhodných dokladů k dějinám zahrady přinesl na základě podrobného studia dochovaných písemných pramenů František Václav Peřinka ve svých obsáhlých *Dějinách města Kroměříže*.² Od konce 50. let 20. století se problematika Květné zahrady (v návaznosti na další významné kroměřížské památkové objekty – zámek a Podzámeckou zahradu) opakovaně objevuje zejména v uměleckohistorických pracích (Otakar Kuča, Vilém Jůza, Jaroslav Petřů aj.).³ Nověji se problematikou zahrad zabývali Bohumil Samek, Ondřej Zatloukal, Lenka Křesadlová a další autoři.⁴

Objekt rotundy (letohrádku či pavilonu, jak je v literatuře také označován) samostatně zpracován v literatuře dosud nebyl, vedle základních údajů k jeho stavebnímu vývoji se dosavadní práce věnují zejména uměleckohistorickým rozborům jeho bohaté výzdoby. Základní písemné a obrazové historické prameny k poznání Květné zahrady včetně rotundy tvoří – vedle známého grafického alba z roku 1691 – zejména materiály vzešlé z činnosti správy zahrad a správy (arci)biskupských statků uložené ve fondu Ústřední ředitelství arcibiskupských statků (Zemský archiv Opava, pobočka Olomouc).

Květná zahrada (Libosad) tvoří významnou součást zakladatelského díla olomouckého biskupa Karla z Liechtensteina-Castelkorna, jehož episkopát spadá do let 1664–1695. Kroměříž, která byla již od středověku tradičním rezidenčním městem olomouckých biskupů, velmi utrpěla za třicetileté války (zničující požár z roku 1643 a následný požár z roku 1656) a úpadek rezidenčního zámku i města potrhoval fakt, že Karlovi předchůdci na biskupském stolci, rakouská arciknížata Leopold Vilém a Karel Josef (1637–1664) v diecézi nesídlili. Biskup Karel krátce po svém nástupu na olomoucký biskupský stolec zahájil rozsáhlou renovaci kroměřížské rezidence i města. V letech 1665–1672 proběhla oprava kroměřížského zámku, který byl později, po roce 1686 výrazně přestavěn do podoby, kterou si udržel v podstatě dodnes. Součástí obnovy rezidenčního sídla bylo i vybudování tzv. Podzámecké zahrady v těsné blízkosti zámku, která navazovala na starší renesanční zahradu ze 16. století.

¹ D'Elvert, Christian: *Der Lustgarten in Kremsier*. Notizen-Blatt 1863, s. 57–58; týž: *Der Geograph Vischer und der Lustgarten in Kremsier*. Notizen-Blatt 1868, s. 41–42.

² Viz citace dále v textu.

³ Srov. Kuča, Otakar: *Zámecké zahrady v Kroměříži*. Umění 6, 1958, s. 372–388; Petřů, Jaroslav: *Květná zahrada*. Brno 1975; Jůza, Vilém: *K ideovému konceptu Květné zahrady v Kroměříži*. In: *Historická Olomouc a její současné problémy 5*. Olomouc 1985, s. 287–296; týž: *K otázce ideového konceptu Květné zahrady v Kroměříži a k časné tvorbě Michala Zürna na Moravě*. Památky a příroda 15, 1990, s. 458–465.

⁴ Samek, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. (J–N). Praha 1999, s. 251–253; Zatloukal, Ondřej: *Et in Arcadia ego. Historické zahrady Kroměříže*. Olomouc 2004; týž (ed.): *Kroměříž – Květná zahrada 1691*. Kroměříž 2008; Křesadlová, Lenka – Pavlíček, Martin – Togner, Milan – Zatloukal, Ondřej: *Květná zahrada*. In: Daniel, Ladislav – Perůtka, Marek – Togner, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 123–147.

Významným počinem bylo potom založení raně barokní tzv. Květné zahrady s četnými stavebními objekty, mj. arkádovou galerií a osmibokou rotundou.⁵

K rozhodnutí založit Květnou zahradu došlo již v roce 1665 a měla být vybudována západně od vsi Štěchovice ležící na předměstí Kroměříže. V tomto prostoru existovala starší menší ovocná zahrada, zbudovaná již před třicetiletou válkou.⁶ Pro vybudování nové zahrady však biskup musel vykoupit další pozemky⁷ a celý bažinatý terén musel být nákladně odvodněn, jak ostatně připomíná i pamětní nápis nad vstupem do zahrady.⁸ Základní návrh nové zahrady vypracoval o rok později, tedy v roce 1666, stavitel Filiberto Luchese (1606–1666), který však koncem téhož roku zemřel a práce na projektu převzal jeho spolupracovník a nástupce Giovanni Pietro Tencalla (1629–1702).⁹

Květná zahrada, biskupem označovaná jako *Lustgarten*, byla vybudována, jak výslovně dokládá také pamětní nápis nad vstupem do zahrady, v letech 1665–1675 a byla koncipována podle vzorů starších italských renesančních zahrad i novějších raně barokních francouzských zahrad.¹⁰

Významnými stavbami, které byly v rámci Květné zahrady vybudovány, jsou arkádová lodžie (kolonáda) dokončená v roce 1671 a dále pravidelná osmiboká stavba tvořící pomyslný střed zahrady – letohrádek (*Lusthaus*), označovaný později také jako pavilon či rotunda. S vybudováním stavby biskup počítal již v roce 1666, kdy nechal zhotovit v Kroměříži dřevěný model, který odeslal Tencallovi, aby podle něj vypracoval potřebné plány. Tencalla měl projekt hotový již koncem téhož roku či na začátku roku následujícího a výstavba byla záhy zahájena, takže stavba byla – zatím bez vnitřní výzdoby – hotová již v roce 1668. Tesařské práce provedl olomoucký tesař Mikuláš Höxman, který pracoval i na dalších biskupových stavbách. Střecha rotundy byla pokryta břidlicí a práci provedl pokrývač Mikuláš, který po dokončení prací na vrcholu báně připil vínem na biskupovu dlouhou a šťastnou vládu, jak o tom v korespondenci podal sám svědectví.¹¹

Písemné prameny také zmiňují jednotlivé zednické mistry, kteří se podíleli na stavbě rotundy i kolonády v Květné zahradě. V roce 1671 to byl Ital Alexander Canaval, které do Kroměříže přišel z Uher, a Michal Drottner, který byl také cizího původu. Na stavbách v Květné zahradě pracoval také Theodozín Seger.¹² Rotunda byla pojata jako pravidelná centrální osmiboká stavba otevřená do všech stran s centrálním sálem, ze kterého byly přístupné čtyři umělé jeskyně (grotty) a salonky.

Od roku 1668 probíhaly práce na vnitřní malířské, sochařské a štukové výzdobě. Jednotlivé výklenky měly mít původně jen malířskou výzdobu (motivy ovoce, zvířat a satyrů), v roce 1668 však byl biskupovi doporučen blíže neznámý sochař (pravděpodobně jím byl Michael Mandík), který měl vytvořit sochy satyrů. Umělé jeskyně měly být podle zahraničních vzorů vyzdobeny vápencovým tufem, který biskup v roce 1669 získal z panství Rájec u Brna a podobný kámen biskup

⁵ K zakladatelské činnosti biskupa Liechtensteina nověji Pavlíčková, Radmila: *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu–Castelkorna 1664–1695*. Olomouc 2001, ke kroměřížské rezidenci s. 24–46.

⁶ Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2. Kroměříž 1947, s. 427–428, 450.

⁷ Tamtéž, s. 601.

⁸ Jeho text otiskl např. Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. III. Kroměříž 1940, s. 127.

⁹ Zatloukal, O.: (ed.): *Kroměříž – Květná zahrada 1691*, s. 12; Pavlíčková, R.: *Sídla*, s. 25; Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 123.

¹⁰ Ke koncepci a zahraničním vzorům Jůza, V.: *K ideovému konceptu*; Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 123–125.

¹¹ Peřinka, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2, s. 605–606.

¹² Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. II-3. Kroměříž 1948, s. 384–385.

získal také z panství tišnovského kláštera. Práce ne výzdobě pokračovaly ještě v roce 1671, kdy byl z rájeckého panství ze vsi Sloupu přivezen ještě další *tufstein* a podobně další kámen byl přivážen také z jeskyní u rakouské Kremže. Do oken rotundy byly zasazovány drobné skleněné tabulky různých barev, tzv. *Sprenglass*, které biskup objednal přes své zprostředkovatele ve Vídni. Práce na vnitřní výzdobě pokračovaly v roce 1673, kdy je doloženo, že na podlahu rotundy byly z kelečského panství dodány – ovšem podle biskupova mínění nevhodné – drobné oblázky. Umělé jeskyně byly zdobeny lasturami, které byly v roce 1673 sbírány v Oujezdském rybníku na biskupském chrlickém panství a dodány v sudech do Kroměříže.¹³

Vnitřní vybavení rotundy završily malířské a štukatérské práce. Klenba centrální místnosti v rotundě, rozdělená do osmi polí, byla opatřena v letech 1673–1675 štukovou výzdobou (postavy putti, lastury, maskarony, ovocné girlandy) od Quirica Castellioho a Carlo Borsa, malířskou výzdobu provedl Giovanni Giacomo Tencalla (1644–před 1692), dříve se uvažovalo o autorství Carpofoara Tencally. Původní malířská výzdoba však byla poškozena přemalbami z let 1900–1903 i pozdějšími přestavbami rotundy. Nejvíce zachována tak zůstala malířská výzdoba kopule rotundy, která v osmi štukových zrcadlech obsahuje výjevy, které vycházejí z jednotlivých částí Ovidiových *Proměn*. Sochařská výzdoba rotundy pochází od Michaela Mandíka (asi 1640–1694), který v roce 1671 pro urychlení prací musel přizvat ještě další dva sochaře. Původní vzhled vnitřní výzdoby rotundy včetně jednotlivých grott je znám díky grafickému albu *Květné zahrady* z roku 1691.¹⁴

Součástí vnitřního vybavení rotundy a lze říci, že jeho podstatnou částí, byl důmyslný systém fontán v jednotlivých částech budovy, který byl však při novodobé přestavbě odstraněn. Rozvod vody v budově byl zajištěn soustavou trubek, tak jak ji ukazuje půdorys rotundy v grafickém albu z roku 1691. Existence vodního mechanismu a fontán byla důvodem, proč byla rotunda často označována (ještě v 19. století) jako *Wasserkunst*. Květná zahrada byla vodou zásobována z biskupské vodárny na Mlýnském předměstí (již v roce 1667 se zavázal její správce Hanz Jakub Schnepf dodávat vodu do nové zahrady). Voda byla vedena v olověných rourách.¹⁵

Osudy rotundy, stejně jako celé *Květné zahrady* v průběhu 18. století jsou sledovatelné jen na základě dílčích zpráv. Na rotundě byly prováděny jen menší opravy. K roku 1698 je doloženo, že štukatér Domenico Chiesa deset týdnů opravoval v rotundě vydrolenou dlažbu.¹⁶ V roce 1737 oznamoval kroměřížský hejtman biskupovi, že vodotrysk v rotundě je nefunkční a opravu potřebují také umělé jeskyně. Podle této zprávy byla rotunda v roce 1736 pokryta novou krytinou, kterou však bylo třeba natřít červenou barvou.¹⁷

Další opravy v rotundě se týkaly podlahy. Kresebná dokumentace rotundy z roku 1900 před její přestavbou obsahuje nákres původní, patrně mozaikové podlahy v centrální místnosti s nápisem *RENOVATVM SVB FERDINANDO CARDINALE DE TROJER a letopočet 1747*.¹⁸ Ferdinand Julius kardinál Troyer byl olomouckým biskupem v letech 1745–1758.

¹³ Peřinka, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2, s. 606–607.

¹⁴ K vnitřní umělecké výzdobě rotundy a popisu jednotlivých děl podrobně nověji Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 130–136; Zatloukal, O.: (ed.): *Kroměříž – Květná zahrada 1691*, s. 33–34.

¹⁵ Peřinka, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2, s. 605.

¹⁶ Peřinka, František Václav: *Dějiny města Kroměříže*. II-4. Kroměříž 1948, s. 44.

¹⁷ Tamtéž, s. 316–317.

¹⁸ ZA Opava, pob. Olomouc, ÚŘAS, i. č. 55376, poř.č. 12198.

K dalším opravám došlo za biskupa Maxmiliána z Hamiltonu (1761–1776), kdy byla provedena nová výmalba nástropních zrcadel na klenbách v předsíních rotundy.¹⁹

K významným stavebním zásahům na rotundě došlo ve 40. letech 19. století na základě návrhu Antona Archeho (1793–1851). Nedatovaný plán z této doby dokládá přestavbu střechy rotundy, která získala současný kupolovitý tvar a byla pokryta břidlicí.²⁰ Současně však byl v rotundě zachován vodotrysk, který tak byl odstraněn až při přestavbě na začátku 20. století (již v 90. letech 19. století však mechanismus vodotrysku nebyl funkční).²¹

K výrazné stavební proměně rotundy došlo za arcibiskupa Theodora Kohna (1893–1904). V roce 1899 byly zahájeny přípravy na přestavbu rotundy na diecézní muzeum. Rokem 1900 je datována také první série plánů projektu, který vedl brněnský architekt Germano Wanderley (1845–1904). Zazděno bylo šest z osmi původně volných, jen mříží opatřených vstupů a k severovýchodní část objektu byl přistaven vstupní portikus. Původní podlahy byly nahrazeny v roce 1902 novou mozaikovou podlahou (dodala pražská firma Hružza a Rosenberg, provedení prací však bylo ze strany správy arcibiskupských statků reklamováno a ve věci byl v roce 1903 veden mimosoudně spor). Kovové části (mříže apod.) dodala zámečnická firma Františka Lukeše z Kroměříže. Grotty v rotundě byly po odstranění vodotrysku doplněny čtyřmi sochami faunů z roku 1904 od kroměřížského sochaře Jana Antonína Becka (1864–1937). Původní štuková výzdoba kleneb a grott zůstala zachována, naopak nevhodně a neodborně byly v letech 1900–1903 přemalovány malby v klenbě, a to malíři Františkem Přečkou a Gustavem Schmidtem.²²

Muzeum nakonec v rotundě zřízeno nebylo, a to z důvodu velké vlhkosti, která byla mj. příčinou pozdějších drobných oprav v rotundě, které jsou dokumentovány v písemnostech správy zahrady. V roce 1907 byla opravena vnější opadaná omítka a poškozená římsa opadaná až na zdivo. V roce 1932 byla při krupobití poškozena krytina na střeše, v roce 1933 byla opravena poškozená venkovní mříž uzavírající vchod, v roce 1934 byla opravena plesnivějící omítka a okapové žlaby, v roce 1937 byla opravována střecha a vnější zdi rotundy, v roce 1938 byla firmou Jan Krajča z Kroměříže opravena vnitřní omítka do výšky 50–70 cm, současně byla opravena i omítka na vnějších fasádách, v letech 1940, 1943 a 1945 byly opravovány okapové žlaby a vlhkostí porušená omítka. V roce 1945 měla být opravena „venkovní stěna na rotundě, jejíž jedna část jest značně poškozena“. Opravy omítek na budovách Květné zahrady provedl v roce 1947 Josef Loučka, zednický mistr z Kvasic.²³

Posledním výrazným stavebním zásahem do objektu rotundy byla její rekonstrukce v letech 1965–1966 na základě projektu architektů Dušana Riedla a Josefa Němce. Původní břidlicová krytina byla nahrazena měděným plechem.²⁴

¹⁹ Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 141; Zatloukal, O.: *Et in Arcadia ego*, s. 60.

²⁰ ZA Opava, pob. Olomouc, ÚŘAS, i. č. 55373, poř.č. 12189. Srov. Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 143.

²¹ Srov. Peřinka, F. V.: *Dějiny města Kroměříže*. III, s. 128; Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 146.

²² Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 133, 144–145. Stavební úpravy jsou dokumentovány v ZA Opava, pob. Olomouc, ÚŘAS, i.č. 5404, sg. C 82/10, kart. 453.

²³ ZA Opava, pob. Olomouc, ÚŘAS, i.č. 14718, sg. ÚŘ-F 12/2, kart. 1994, fol. 60, 84, 96, 103, 105, 111, 124, 137, 139; ÚŘAS, i.č. 23731, sg. SŘ-F-9, kart. 3300.

²⁴ Křesadlová, L. – Pavlíček, M. – Togner, M. – Zatloukal, O.: *Květná zahrada*, s. 147.

Popis zkoumaných částí

Součástí objektu bylo i složité zařízení, „vodní stroj“, který přiváděl vodu k četným fontánkám a tryskám, důmyslně ukrytým ve výzdobě interiéru.

Zvenčí je každá z osmi stěn spodní části pláště stavby prolomena velkým, půlkruhově sklenutým otvorem v ose a symetricky po jeho bocích umístěnými obdélnými okny s členitými kamennými ostěními. Fasáda je dále členěna pilastry s římsovými hlavicemi pod průběžným kladím. Fasáda nízkého tamburu pod kopulí střechy je členěna obdélnými okny mezi vpadlými, horizontálně orientovanými plochami.

Na severovýchodní straně k objektu přiléhá mohutný, pilířový portikus obdélného půdorysu, který přejímá tvarosloví oktogonu.

Vlastní objekt Rotundy, v půdoryse zevně pravidelně osmiboký, je uvnitř tvořen centrálním prostorem kruhového půdorysu o průměru cca 15m, ke kterému z vnější strany přiléhá prstenec šestnácti vzájemně propojených prostor, střídavě obdélného a vpodstatě pětibokého půdorysu. Čtyři místnosti byly pojaty jako umělé jeskyně (grotty), čtyři jako salonky. Zbylých osm prostor obdélného půdorysu jsou původními, dnes až na dva zrušenými průchody, kterými se původně objekt volně otvíral do průhledů všemi kompozičními osami této části zahrady. Zmíněné grotty mají půdorys nepravidelného pětiúhelníka se složitějším vnitřním členěním. Jsou přístupné z centrálního prostoru a jejich střední část tvoří komorní, převýšený prostor o půdorysu osmiúhelníka, jehož stěny jsou pročleněny střídavě průchody a vysokými nikami se sochařskou výzdobou. Z půdorysně obdélné, zadní části, pak vedou nenápadné vstupy do půdorysně stísněných a převýšených bočních místností, které nejsou klenuty, ale jejich zastropení je tvořeno prostými, dřevěnými deskami. Výjimkou je zde severní prostora, přístupná z východní pětiboké místnosti, ze které je přístupno vřetenové schodiště.

Klenba centrálního prostoru je rozdělena do osmi polí, vyplněných štukovými, srdčitými rámy bohatých tvarů, obklopujícími nástěnné malby. Pod korunní římsou se nachází osm pilířů, prolomených vstupů do salonků a grott.

Popis bohaté malířské, sochařské a štukové výzdoby interiéru Rotundy není předmětem tohoto elaborátu.

Metodika průzkumu

Předkládaný průzkum je primárně zaměřen na interiéry půdy nad prstencem místností, obklopujících centrální, kruhový prostor Rotundy. Zde je totiž dochováno největší množství původních stavebních detailů, které souvisejí s existencí dnes již zaniklého vodního stroje. Tato půda je v textu dále označována jako Půda I.

V textové části průzkumu se nachází podrobný popis viditelných částí konstrukcí v interiéru této půdy.

Výše situovaný půdní prostor nad kopulí centrální části objektu je zde označen jako Půda II. V tomto prostoru není dochován žádný detail, starší poloviny 19. století, proto je zde uveden pouze jeho stručný popis.

Tento průzkum navazuje na rešerši historických pramenů, která se zabývá celým objektem.

Dále je v tomto průzkumu využito výsledků dendrochronologické expertízy, provedené Ing. Tomášem Kynclem v roce 2011

a) Půda I

První úroveň hůry tvoří 16 místností, seskupených při vnějším plášti kruhové centrály (vnější plášť kruhového centrálního prostoru Rotundy). Prostory jsou propojeny nízkými průchody, situovanými právě při vnějším líci zdiva zmíněné centrály.

V následujícím popisu jsou jednotlivé stěny místností označeny podle pohledu příchozího, stojícího zády k půdorysnému středu stavby: Levá stěna, pravá stěna, zadní stěna a vnější stěna.

1) Obecně:

Půdorysně se zde střídají prostory obdélného půdorysu (cca 4,8-4,9x5,5-3,6m) s prostorami půdorysu pětibokého.

Pro přehlednost jsou pro tento materiál místnosti očíslovány (viz půdorys).

V obdélných místnostech (č.2,4,6,8,10,12 a 14) tvoří střední část podlahy rudy valených kleneb, pokryté tenkou, kompaktní vrstvou cementové malty, boky tvoří vodorovné plochy s tímž povrchem (pod nimi je snad násyp?); tyto „podlahy (resp. Jejich vodorovné části na okrajích) leží cca 60 cm pod podlahami místností pětibokého půdorysu. Vnější stěna místností je opatřena malým okénkem. Záklenek tvoří segmentový oblouk, špalety se mírně vně zužují, bankál je vodorovný (záklenek i špalety jsou tvořeny cihlami, bankál je kamenný), vnější vyústění je tvořeno výřezem ve tvaru ležaté elipsy. V místnostech č. 8 a 16 se ve „vnitřních“ stěnách (zeď centrály) nacházejí okenní niky, směřující do centrálního prostoru. Hloubka nik je dnes cca 2,2m, směrem k centru se špalety mírně zužují. Vyústění do centrály, tvořené rovněž elipsovým výřezem, je zazděno. Nad zazděným oknem je cihelná, segmentová klenbička, zabíhající cca 60 cm do hloubky niky, nad ní je pak cihelné zdivo, s větracím (?) otvorem (v č.16 je situace dochována téměř v úplnosti, v místnosti č. 16 je krátký, nižší záklenek odlámán a v jeho hmotě je proražen další, cca kruhový otvor, rovněž zazděný. Tato okna jsou zřízena v průběhu stavby a zřejmě před jejím ukončením zazděna. V jiných místnostech okna, mezi půdou a centrálním prostorem nebyla. V místnostech č. 3 a 5 jsou však jiné otvory, sahající do hloubky cca 160 cm. Záklenek je tvořen plochými kameny, špalety se dovnitř hloubky zdi zužují (ze 70 na 25 cm). Bankál je tvořen vodorovnou plochou, v zadní části je však otvor, ústící do svislé šachty (cca 25x25cm). Přístupná hloubka šachty je cca 0,5m.

V místnostech pětibokého půdorysu proniká podlahou rub poměrně vysokých, kopulových kleneb; jejich povrch i povrch okrajových, vodorovných partií, je rovněž

pokryt cementovou maltou. Ta je velmi precizně provedena, při styku s obvodovými zdmi je vytažena do oblého soklíku s nepravidelným ukončením (tataž úprava je dochována i v místnostech obdélného půdorysu). Ve vrchlíku kleneb je otisk nějakého prvku, cca čtvercového půdorysu, ke kterému byla malta dotažena.

Tyto místnosti jsou temné; podlahy č.3, 5, 11 a 13 tvoří , jak je výše uvedeno, tvoří rub kopulových kleneb a vodorovné plochy po okrajích, podlahy zbylých místností (č.1,7,9 a 15) jsou utvářeny poměrně složitěji. Při jejich vnější zdi se nacházejí průběžné, hluboké niky, jejichž dno je v osách místností utvářeno ruby drobné, valené klenby, k jejímž bokům přiléhají plochy nepravidelného půdorysu, jejichž podlahu tvoří desky (novodobá úprava). „Vnější“ stěna má nepravidelný líc, ustupující za líc horní části; utváření je nepravidelné, jakoby zdivo bylo vrstveno k nějaké již neexistující konstrukci (?) případně zděno zvenčí.

Ve spodní části líců těchto stěn jsou patrné dvojice cihelných pasů, sbíhajících se k nárožím, svírajícím tupý úhel. Boční a „vnitřní“ stěny jsou ve spodních částech pokryty omítkou (pečlivě hlazená omítka bez dalších povrchových úprav). Směrem k rubu kleneb se obloukově zahýbají k vnější zdi. V č.1 a 9 jsou po bocích rubů kleneb vloženy segmentové, zpevňující pasy (jejich horní hrana je vodorovná, pečlivě vyzděná z cihel). Je možné, že tyto pasy jsou do zdiva vloženy dodatečně (např. v místnosti č.9 pata pasu narušila zdivo s výše zmíněnou omítkou). Ke zmíněné omítce jsou přiloženy zbytky podlahy, tvořené cihelnými dlaždicemi (21x21x5cm). Na zbytcích podlahy je rovněž cementová malta (i na rubu zmíněných kleneb). V těchto nikách i jinde jsou dochovány kovové prvky (háky, objímky,...), podpírající již zaniklé konstrukce, související pravděpodobně se sváděním dešťové vody do půdního interiéru (viz níže). V Koruně koutu vnější zdi je vždy vyhlouben dovnitř se prudce svažující žlab, omazaný maltou.

Výjimkou mezi těmito místnostmi je č. 1, kde je v levé části hluboké niky umístěno vřetenové schodiště, zpřístupňující půdu. Vnější stěny jsou omítnuty hrubou omítkou, koruna zdiva schodiště je opatřena precizní, hladkou, cementovou omítkou, nad ní jsou zbytky dřevěné skříně s elektrorozvody (porcelánové pojistky).

2) Popis jednotlivých místností:

Místnost č.1

Jedná se o vstupní místnost, která je půdorysně poměrně složitě utvářena. Má pětiboký půdorys a z její plochy je při vnějších stěnách cca 80 cm širokou zídkou (zídka vystupuje cca 20cm nad úroveň podlahy vyšší části místnosti) vyčleněn úzký, hluboký prostor, do kterého je při levé stěně vloženo vřetenové schodiště. To je tvořeno v kameni sekanými stupni, uloženými na vnější straně do zdiva kruhové niky, která je půdorysně zčásti zapuštěna do vnější i levé stěny. Při horním vyústění schodiště se nachází subtilní zídka, opatřená hladkou omítkou, na jejíž vnější straně je provedena nika pro elektroinstalaci (je zde dochována spodní a boční deska dřevěné rozvodné skříně, ve spodní je dochováno 7 porcelánových izolátorů. V nalevo od schodiště se ve snížené části nachází dvojice cihelných pasů, mezi nimiž (v ose místnosti) je patrný rub valené klenby prostoru v přízemí. Napravo ve snížené části se nachází prostoru přibližně lichoběžníkového půdorysu, jehož podlaha je tvořena deskami, kladenými na subtilní trámky. Úroveň této podlahy leží cca 1,8m pod úrovní koruny dělicí zídky. Na okrajích tohoto prostoru jsou sporé zbytky cihelné podlahy (cihelné dlaždice, vysoké cca 5cm). „Vnitřní „ stěna tohoto prostoru je ve spodní části opatřena hladkou omítkou bez liček – tato úprava nepřechází na pravou stěnu – viz tam!

Levá stěna

V pravé části je tvořena nikou zmíněného vřetenového schodiště, která je završena cihelným pasem. Ten je vpravo vloženo do prohlubně, ponechané ve zdivu při jeho provádění. Nalevo od schodiště se ve spodní části stěny nachází mělká, šikmá kapsa po dřevěném prvku, dále vlevo (vedle špalety vstupu do místnosti č.2) je v téže úrovni obdélný otvor (v=25, š=30cm), procházející skrz dělicí zeď místností. Oba otvory jsou současné se zdivem. Partie zdiva nad těmito otvory je ve své spodní části pokryta hrubou, strhávanou omítkou.

Vstup v levé části stěny je cca 100cm široký a zaklenutý segmentovým, cihelným záklenkem. Pravá špaleta je kompaktní, budovaná ze smíšeného zdiva (kromě horní části – tam je zřetelná jizva po zapravení při vložení stávajícího ztužujícího trámu). Levá špaleta je utvářena složitěji – v souvislosti s utvářením zadní stěny. Spodní část je tvořena předstupujícím, průběžným, kamenným zdivem, horní pak subtilní dozdívkou z cihel, přiložených na kant (jedná se ovšem o původní řešení).

Cca 120 cm nad podlahou probíhá na povrchu stěny cca 30-40 cm vysoký pás režného zdiva s trojicí nepravidelně utvářených, mělkých nik (hl.cca 20cm). Zdivo je převážně kamenné, pouze v patě dvojice nik vpravo jsou podloženy celé cihly, další se rýsují i pod levou nikou.

Výše situovaná plocha zdiva je opět omítána (výjimku tvoří opět výše položený, režný pás (tato partie neobsahuje žádné niky a je rovněž převážně kamenná).

Šikmá koruna zdiva je zčásti nepravidelně utvářena (poškození při instalaci nového zastřešení), jsou zde však i partie se zbytkem původní, hladké koruny. V horní a střední části koruny jsou ve zdivu druhotně vloženy cihelné partie, nesoucí stávající vaznice krovu, v pravé části je zeď ubourána.

Zadní stěna

Tato konstrukce je částí vnějšího pláště centrály Rotundy; její spodní část je zděna z režného, převážně kamenného zdiva, na ni pak nasedá poněkud ustupující partie, pokrytá hrubou omítkou. V levé, horní části této partie je poměrně vysoko položený vstup do vyšších prostor půdy (půda II). Jedná se o úzký (cca 0,82m), převýšený (cca 2,1m), obdélný výřez se segmentovým záklenkem. Jeho práh je tvořen vyrovnávací vrstvou tenkých zlomků keramických prvků (bobrovky?), na které je usazena nášlapná deska; hlouběji je další, strmý stupeň s obdobnou vyrovnávací vrstvou, na které spočívá spodní stupeň strmého, žebříkového schodiště, stoupajícího chodbičkou v šířce zdiva centrály do prostoru půdy II. Stěny schodiště jsou omítány, omítkou v jeho průběhu prostupují čela průběžné, subtilní kleštiny. Napravo od popsaného vstupu je partie zdiva omítána, s výjimkou režného pásu v horní části, který je situován poněkud výše, než obdobný detail v levé stěně. V horní části probíhá řada lan statického zajištění.

Pravá stěna

V levé, snížené části je režné, převážně kamenné zdivo; nad spodní úrovní, danou dřevěnou podlahou (viz výše) je ve zdivu amorfní výlom (v=70, š=50cm). Napravo se nachází zídka, oddělující nižší a vyšší část místnosti; nad korunu zídky zčásti proniká téměř zaslepená, cca 25 cm hluboká nika, dále vpravo je pak dochována obdobná, neporušená nika. Partie nad těmito nikami je z větší části omítnuta, cca 120cm nad podlahou vyšší části probíhá opět vodorovný pás režného zdiva s kapsou pro uložení dřevěného prvku, nalevo od něj je opět amorfní výlom (snad v místech další takovéto kapsy?). Pro existenci další takovéto kapsy vpravo může svědčit málo zřetelná anomálie v líci zdiva, nad kterou jsou nově osazeny trámy dřevěného schodiště. Horní partie je opět omítána (výjma výše ležícího, „režného“ pruhu), na koruně zdiva je v partii pod střední vaznicí opět zachována část původní koruny.

Vnější stěny

Spodní partie těchto konstrukcí ustupuje za líc horní části, její utváření je nepravidelné, jakoby byla zděna k nějakému, již existujícímu objektu. Ve spodní části je součástí tohoto zdiva dvojice cihlových pasů nad okny v přízemí. V koruně nad koutem obou částí vnější zdi probíhá dovnitř skloněné, maltou vymazané koryto, pod nímž je do zdiva zasazen kovaný hák. Přibližně v úrovni koruny dělicí zídky je ve zdivu několik podélných, mělkých kapes, druhotně vysekaných do zdiva.

Místnost č.2

Podlaha je tvořena betonovou mazaninou, která je zčásti „přemazána“ i na trnož svislých konstrukcí. V podélné ose místnosti podlahou prostupuje rub valené klenby, ponechávající u podélných stěn úzký pás rovné plochy.

Levá stěna

V prahu průchodu je dochován fragment desky, která zřejmě tvořila součást podlahy, spočívajících na zdivu prahu a na trámu, po kterém se dochovala kapsa napravo od vstupu. Pod prahem je zde další, drobnější kapsa s otiskem dřeva – prvek mířil šikmo ke zdivu centrály.

Přibližně v úrovni zmíněného torza podlahy jsou situovány spodní hrany překladů dvojice nik (šířka cca 20cm, výška cca 35 cm, hloubka cca 15 cm), budovaných současně se zdí a nahoře krytých překlady s plochých kamenů spodní hrana. Zcela vpravo, v koutě se nachází další, obdobná nika, odlišných rozměrů (šířka 30cm, výška 20 cm, hloubka 25 cm).

Průchod ve stěně má pravou špaletu tvořenu ze smíšeného zdiva s převahou cihel, v horní části je zdivo vyměněno při dodatečném osazení stávajícího, ztužujícího trámu. Vstupní otvor je završen segmentovým záklenkem z cihel (rozměry cihel: 28x15x7cm). Levou špaletu tvoří plášť centrály.

Napravo od pravé špalety, nad popsanou dvojicí spodních nik se nachází otvor, procházející šikmo celou zdí do sousedního prostoru č.3 (výška otvoru 30cm, šířka 20cm); tento otvor má rovněž překlad z plochého kamene.

Spodní partie stěny až po úroveň spodní hrany dodatečného ztužujícího trámu, je tvořena kompaktní, převážně kamenným zdivem, jehož část je pokryta hrubou, strhávanou omítkou.

Zmíněná horizontální úroveň je tvořena výraznou spárou ve zdivu, kterou končí omítané plochy a v okolí níže popsané dvojice nik se zde vyskytuje větší množství cihel. Na zmíněnou spáru nasedají shora dvě niky pro uložení dřevěných prvků; tyto niky nejsou tak pečlivě vyzdívány, jako niky spodní a jsou rozměrově menší (šířka cca 15, výška cca 20cm), v jejich zadních stěnách jsou dochovány otisky dřev (menší kusy).

Napravo od ztužujícího trámu je ve zdivu nepravidelný otvor, kterým je vidět boční hrana trámu, zazděného do zdiva, stoupajícího vzhůru nad záklenek vstupu. Horní pasáž stěny je tvořena opět převážně kamenným zdivem a nepravidelně utvářená koruna klesá spolu s úrovní nadlehlé střechy. Zcela vpravo je zdivo vylomeno pro instalaci pozednic stávajícího krovu, Vaznice tohoto krovu jsou osazeny na koruně zdiva asi uprostřed jeho délky a v nejvyšším bodě. Tyto vaznice spočívají na cihlovém zdivu, které je do staršího, kamenného vloženo dodatečně. V pravé straně horní části stěny je dochována omítaná část (její spodní okraj lícuje s horními hranami nik pro trámky).

Zadní stěna

Tato stěna je tvořena vnějším pláštěm centrály, její půdorys je mírně vypouklý. Stěna je výškově rozdělena na dvě poněkud odlišné partie; dolní, sahající přibližně až k patě záklenku vstupního otvoru, je kamenná, bez povrchových úprav; nad rubem klenby, prostupující podlahou je zde patrný odlehčovací pás, budovaný rovněž

z kamene. V ose stěny, pod horní hranou spodní partie je dochována rozměrnější nika rovněž budovaná současně se zdivem. V levé špaletě vstupního otvoru je dochováno oko ocelového táhla (kotva je vytažena).

Nad touto úrovní je ve zdivu patrný mírný půdorysný úskok, vyšší partie je neznatelně užší. Plocha této části stěny je celoplošně omítnuta hrubou, strhávanou omítkou. Při patě záklenku levého vstupu je patrná nezacelená jizva ve zdivu, vzniklá vynecháním místa pro uložení tohoto záklenku. V horní části je omítaná plocha ukončena pravidelnou, horizontální spárou, nad kterou probíhá pás neomítaného zdiva; v horní části tohoto pásu, vysokého cca 40cm, jsou patrné 4 kapsy pro uložení dřevěných konstrukcí (rovněž současně se zdivem). Nad těmito kapsami je zdivo opět omítáno (vrstva omítky však není tak velká); zcela nahoře probíhají lana novodobého statického ztužení Rotundy.

Pravá stěna

Je utvářena obdobně jako levá. U spodních nik je zde nápadné jejich poněkud jiné rozmístění, jejich zadní stěny jsou tvořeny cihlami. Zcela vlevo je dochován otisk drobného, dřevěného kuláčku, uloženého mělce do zdi. Tato část stěny je potřísněna cementovou maltou. Otvor procházející zdí je zde jinak tvarován (výška 30cm, šířka 40cm) a jeho spodní hrana koliduje s úrovní předpokládané podlahy. Jeho půdorysný průběh není tak šikmý, jako u otvoru protějšího.

Při špaletě vstupního otvoru (do místnosti č.1) je dochována kompletní, měděná objímka, fixující střešní svod(?).

Plocha stěny nad nikami je kompletně omítnuta hrubou omítkou až po horizontální spáru, která opět probíhá pod horní řadou nik. Zdivo kolem nich je režné, u nik je použito cihel. Nad těmito nikami je opět zdivo omítáno až k dalšímu pásu režného zdiva v horní části stěny. Její spodní okraj začíná zhruba v úrovni dolní hrany stávající střední vaznice a má výšku cca 60 cm. Nahoře je zdivo opět omítáno. Nalevo od střední vaznice je dochován úsek původní koruny zdiva; omítané zdivo je zde pečlivě srovnáno do šikmé úrovně; horní plocha je, bohužel, nepřístupná.

Přední stěna

Její koruna dosahuje výšky cca 165cm nad podlahou (měřeno od úrovně vodorovných partií při podélných stěnách místnosti). Zdivo je převážně režné, v ose je situováno nízké okno, opatřené segmentovým, cihelným záklenkem. Bankál je rovný, špalety se vně zužují. Vnější vyústění je tvořeno na šířku situovaným, eliptickým výřezem v cca 20 cm širokém, cihelném zdivu.

Místnost č.3

Podlaha místnosti leží v úrovni prahu průchodu, v jejím středu vystupuje rub kopulové klenby. Podlaha i rub klenby jsou opatřeny vrstvou cementového potěru, ve vrcholu klenby je patrný čtvercový otvor v cementové mazanině, patrně otisk nějakého dřevěného prvku.

Levá stěna

Levá špaleta průchodu do místnosti č.4 vystupuje ze zaobleného líce centrály cca 15 cm širokým ozubem. Ve spodní partii zdiva se nacházejí dvě niky pro uložení trámů, obě jsou původní, levá z nich je dodatečně upravována (rozšiřována). Rozměry nik jsou přibližně shodné (20x20cm). V úrovni těchto nik je zdivo režné, nad nimi je pak zčásti pokryto hrubou omítkou. Zdivo je převážně kamenné, lomové.

Nad vodorovnou spárou, popsanou už u podélných stěn místnosti č.2 je patrný cca 40cm vysoký pás režného zdiva s kapsami po uložení dřevěných prvků. Kapsy mají různou velikost; největší z nich je levá (cca 15x15cm), v její zadní stěně je opět vidět část hrany trámu, zabudovaného do zdiva, mířícího šikmo nad záklenek vstupu. U zbylých tří kapes je patrné, že prvky v nich vložené, mířily šikmo do interiéru místnosti (přibližně rovnoběžně se stěnou centrály). Režné zdivo této partie obsahuje větší množství cihel (spodní hrana kapes je podložena dvojicí cihel, další cihly jsou v plochách mezi kapsami).

V pravé špaletě vstupu je, jako jinde, druhotně zadržující trám.

Plocha nad popsaným pásem režného zdiva je omítána hrubou, strhávanou omítkou, cca 310cm nad podlahou je tato omítka ukončena poměrně pravidelnou vodorovnou linií, nad kterou se nachází cca 50 cm vysoký pruh režného zdiva (smíšené zdivo).

Výše se nachází opět omítaná partie.

Šikmá koruna zdiva má nepravidelný, odsekaný průběh, jako v již popsané místnosti č.2 je na třech místech porušena vložením krokví stávajícího krovu.

Zadní stěna

Její půdorysný průběh je mírně vypouklý, spodní partie je pokryta hrubou omítkou a nahoře je ukončena výraznou horizontální spárou, probíhající přibližně v úrovni záklenků otvorů obou vstupů. V ose délky stěny se těsně pod popsanou horizontální linií nachází rozměrný, hluboký otvor (jeho kamenný překlad leží už nad zmíněnou linií). Jeho vnější rozměry jsou 60 cm (výška) x 70 cm (šířka). Bankál i překlady probíhají v rovině, špalety se směrem dovnitř centrály zužují. Jsou tvořeny režným, smíšeným zdivem. Otvor je hluboký cca 165 cm a je zaslepen smíšeným zdivem. Zadní část bankálu tvoří otvor, zabíhající svisle do zdiva – měřitelná hloubka je cca 50cm. Celý tento útvar je zřejmě dílem jedné stavební fáze, svislá část otvoru je zřejmě zasypána.

Nad popsanou horizontální spárou je zdivo omítáno hrubou, strhávanou omítkou až po další horizontální předěl v horní části, nad kterým se pak nachází 4 kapsy pro uložení dřevěných konstrukcí a režné zdivo, zcela nahoře pak jsou lana novodobého statického zajištění

Pravá stěna

Nalevo od vstupu do místnosti č.2 je těsně nad podlahou obdélný otvor (š=45cm, v=20cm), probíhající šikmo do místnosti č.2; nad horizontální spárou, probíhající v úrovni koruny vnější stěny, se nacházejí 3 kapsy pro uložení dřevěných prvků (obě levé mají přibližně shodné rozměry (v=10cm, š=20cm), pravá je větší (cca 20x20cm), v zadní stěně je patrný dřevěný trám, mířící šikmo nad záklenek vstupu. V levé špaletě je, jako v předchozí místnosti, druhotně zazděn trám, probíhající místností. Partie pod zmíněnou horizontální spárou je v pravé části omítnuta, cca 40cm vysoký pás zdiva kolem popsaných otvorů je režný. Plocha zdiva nad ním je omítnuta pouze místy, nad úrovní horních otvorů zadní stěny je pak partie zcela bez omítek. Pod stávajícími vaznicemi jsou opět cihelné přízdívky; nalevo od střední vaznice je opět dochována část původní, hladké, šikmé koruny zdiva.

Místnost č.4

Levá stěna

Ve spodní části, pod úrovní prahu vstupu, se ve stěně nacházejí 4 poměrně mělké niky (zleva: 15, 25, 25 a 22 cm) o rozměrech cca 35cm (výška) x 30cm (šířka); pravá nika je poškozena při ukládání táhel. Niky jsou původní součástí zdiva. V koutě pod vstupem do místnosti č.5 je patrné další narušení líce zdiva, související s instalací svislého prvku (lana) novodobého statického stažení.

Kromě pravé části je tato partie zdiva pokryta hrubou omítkou, která sahá až k výše položené řadě dalších otvorů. Jedná se opět o niky, současné se zdivem, jejich rozměry jsou menší a nepravidelné. Niky jsou umístěny v horních partiích cihelných bloků, jakoby vložených do větších otvorů; pravděpodobně se však jedná o současnou úpravu. Horizontální pás kolem těchto otvorů je tvořen režným zdivem (opět s větším zastoupením cihel), nad ním je opět omítaná plocha. U pravé špalety vstupu je zde opět do zdiva druhotně osazen průběžný trám.

Cca 370 cm nad podlahou zmíněná omítaná plocha opět končí horizontální linií a nad ní už je pouze režné zdivo.

Koruna zdiva je ve většině svého průběhu poškozená při vsazování nového krovu, pod horní vaznicí je však zachován úsek koruny původní.

Zadní stěna

Ve spodní části, nad pasem, roznášejícím váhu zdiva nad klenbou, se v bočních partiích nacházejí dvě trojice drobných otvorů (vnější rozměry cca 20x20cm) různé hloubky. V hloubce prostředních otvorů je vidět povrch dřevěného prvku (u levého v hl.45, u pravého 76cm), uloženého ve hmotě zdiva (kleština), krajní otvory jsou mělké (u levé skupiny 20 a 30 cm, u pravé jenom 13cm) a jejich zadní stěna je tvořena zdivem. Nad touto partií je zdivo nepravidelně pokryto omítkou až k výrazné, horizontální spáře, která je v levé části provázena i zřetelným ústupkem v šířce zdiva. Uprostřed stěny je nika, současná se zdivem, s vnějšími rozměry 20cm (šířka) x 25cm, jejíž poškozený bankál leží v úrovni zmíněné spáry.

Nadlehlá partie stěny je celistvě pokryta hrubou omítkou (kromě nízkého, vodorovného pásu napravo od popsané niky) až po horní řadu čtyř drobných otvorů. Nad nimi je zdivo opět režné.

Pravá stěna

Je obdobně utvářena jako popsaná stěna protější; omítaná partie zdiva začíná až nad překlady spodní řady nik a končí pod řadou horní; výše položené zdivo je režné a teprve v nejvyšší části (cca nad horní hranou kapes v zadní stěně) je opět kryto omítkou.

Přední stěna

Je opatřena obdélným okénkem se segmentovým záklenkem (při vyústění okna do interiéru má otvor tyto rozměry: šířka je 95, max.výška 45 cm), vnější vyústění je zazděno (hloubka niky činí 50 cm).

Po bocích okna probíhají vodorovné pásy omítaného zdiva (výška pásů je přibližně totožná s výškou okénka), nad a pod touto partií je zdivo režné, převážně kamenné; cihly jsou použity pouze v záklenku a v rovném bankálu. U koutů místnosti jsou patrné železné roznášecí desky statického stažení s předsazeným rizalitem.

Místnost č.5

Levá stěna

Těsně nad podlahou v pravé části stěny je patrné ústí průběžného, obdélného otvoru (probíhá do místnosti č.6). Šířka je 30, výška 20 cm. Pod spodní řadou nik je zdivo zčásti kryto hrubou omítkou (výše je plocha omítky kompaktnější).

Spodní řada nik výškově navazuje přibližně na trám, druhotně zazděný v pravé špaletě vstupu do místnosti č.6; jsou opět čtyři, přičemž pravá z nich je poškozena při ubourání původního zdiva v době osazování stávajícího krovu. Dochované niky mají vnější rozměry 20cm (výška) na 20-30cm, jejich hloubka kolísá mezi 15-25cm.

Vodorovný pás zdiva kolem nik je, jako i v jiných případech, rezný.

Plocha nad tímto pásem je do určité výšky opět pokryta souvislou vrstvou hrubé omítky (z velké části kryje i cihelný záklenek vstupu do místnosti č.6) až po vodorovnou linii v horní části, kde opět probíhá horizontální pás rezného zdiva. Nad ním je opět omítaná partie. Pod střední vaznicí se nachází úsek zachované, původní, šikmé koruny zdiva.

Zadní stěna

Spodní část, až pod výraznou, vodorovnou spáru je omítána, těsně nad podlahou jsou ve stěně 4 mělké kapsy, v pravé části pak je opět historické, kované táhlo. V ose stěny je rozměrný otvor (spodní hrana jeho kamenného překladu je v úrovni uvedené spáry). Vnější rozměry otvoru jsou 60 x 60 cm. Jeho hloubka je 140cm a zadní stěna je tvořena zdivem (nejedná se o zazdítku, je to původní řešení). Špalety se směrem dovnitř zužují; překlady jsou z plochých kamenů a stejně jako bankál mají vodorovný průběh. V zadní části bankálu je drobná šachta, mířící kolmo dolů (zjistitelná hloubka je 110cm). Zdivo nad uvedenou vodorovnou spárou je z větší části rezné, v horní partii, pod spodní úrovní 4 kapes je omítka kompaktnější. Zcela nahoře je pak zdivo opět rezné.

Pravá stěna

Nad podlahou ve spodní části je situován průběžný otvor (směřující do místnosti č.4) o rozměrech 13cm (výška) na 25cm. Podobně, jako u protější zdi, je spodní partie pokryta zčásti omítkou, hlavně v horní části pod spodní řadou nik; Jsou dochovány 3, pravá, čtvrtá, je zničena odbouráním zdiva při budování stávajícího krovu. Niky leží opět v pásu rezného zdiva. Nad ním je opět zdivo omítané. Omítka je v horní části přerušena vodorovným pásem rezného zdiva.

Přední stěna

Tato stěna sestává ze dvou částí, které vzájemně svírají tupý úhel; v úrovni podlahy probíhá řada mělkých kapes, po třech v každé části (prostřední otvor z pravé části je pravděpodobně zaslepen – v líci se neprojevuje).

Ve styku obou částí je jizva se zabudovanou roznášecí železnou deskou táhla, fixujícího přístavbu vstupního rizalitu.

Místnost č.6

Levá stěna

Na rozdíl od dříve popsaných částí má spodní řada nik odlišné rozměry, přesněji řečeno – jsou podstatně vyšší; obě levé niky jsou vysoké 50 cm(!). Následující vpravo je vysoká cca 35 cm, pravá v koutě je rovněž zvláštní, především svým půdorysným utvářením. Je, bohužel, poškozená pozdějšími zásahy. Nika je situována jak v popisované levé, tak i v přední stěně (viz půdorysné schéma). Zdivo je až po překlady nik režné, nad nimi je pak zčásti pokryto hrubou omítkou. Teprve nad horní řadou nik, budovaných a utvářených podobně jako v místnosti č.5, je vrstva hrubé omítky kompaktní. Výjimku zde, opět tvoří horní, režný pás (jeho spodní hrana leží cca 360cm nad úrovní podlahy místnosti).

Cihelný záklenek vstupu do místnosti č.7 je vložen do kapsy ve zdivu centrály.

Zadní stěna

Ve spodní, omítané partii pod horizontální spárou patrna dvojice převýšených otvorů, situovaných v okrajových partiích stěny; v jejich zadních partiích je opět vidět bok dřevěné kleštiny (hloubka levého je 60, pravého pak 110cm).

V ose stěny, nad horizontální spárou je dochována silně poškozená nika (je z ní dochován v podstatě pouze kamenný překlad).

Horní partie je utvářena obdobně, jako u předchozí místnosti (převážně režné zdivo, v horní části, pod řadou otvorů, je pokryto hrubou omítkou, výš je pak zdivo opět režné, pod střechem pak probíhají táhla novodobého statického stažení).

Pravá stěna

Niky ve spodní řadě jsou utvářeny různě; pravá z nich je poměrně vysoká (50cm), její horní část je budována převážně z cihel. Třetí nika zprava je v horní části propojena s průběžným otvorem, patrným ve spodní části levé stěny místnosti č.5. Tato nika i další, v levém koutě, jsou rovněž poměrně vysoké (50cm).

Horní řada nik je utvářena shodně se stěnami předchozí místnosti (cihelne partie pod nikami, nepravidelné utváření nik), levá část je odstraněna při budování stávajícího krovu.

Nadlehlá partie omítaného zdiva je opět nahoře přerušena režným pásem, nad ním je dochován fragment původní koruny.

Přední stěna

Ta je utvářena obdobně, jako vnější stěna místnosti č.2; okenní otvor zde není zaslepen. Režné zdivo s cihlami, kumulujícími se v blízkosti okna je zčásti překryto omítkou pouze v pravé, horní části.

Místnost č.7

Místnost je prostorově i půdorysně utvářena podobně, jako č.1 (bez vřetenového schodiště); v její přední části se nachází snížená část, oddělená od zbytku plochy místnosti cca 30cm nízkou zídka. Partie zídky nad podlahou je zřejmě dodatečná (je přizděna na spáru k bočním stěnám. Zmíněnou zbylou plochou prostupuje rub kopule klenby.

Levá stěna

Ve spodní části, v úrovni podlahy probíhá, napravo od vstupu do místnosti č.8, šířkou zdiva obdélný otvor, dále vpravo je situována zmíněná, 70 cm široká zídka, oddělující sníženou část místnosti. Krajiní partie této snížené místnosti jsou vespod uzavřeny novodobou, prostou, deskovou podlahou (svislá vzdálenost mezi korunou dělicí zídky a horní úrovní této podlahy je cca 305cm. Líc levé stěny je zde rezný a v úrovni horní části dělicí zídky v něm zeje amorfní otvor, procházející celou zdí (vpravo je – spíše v místnosti č.8 patrně pozůstatek novější špalety ; pravděpodobně je zřízena při dodatečném proražení otvoru). Nalevo od něj je (při líci zmíněné dělicí zídky) situován další otvor – tentokrát zřízený při stavbě zdi (svědčí pro to lomový, kamenný překlad). Špalety jsou poškozeny – otvor si přesto podržel své původní rozměry (výška 30 cm, šířka cca 25cm).

Napravo od vstupu do místnosti č.8 se v úrovni trámu, zazděného druhotně u pravé špalety vstupu, nachází anomálie, budící dojem cihlami zaslepené niky; dále vpravo je pak situován rozměrný, amorfní otvor, skrz šířku zdi. Partie pod těmito detaily (horní část) a nad nimi, jsou pokryty hrubou omítkou. Horní plocha je opět přerušena vodorovným pásem rezného zdiva.

Nad záklenkem vstupu do místnosti č.8 se nacházejí 2 amorfní jizvy, vyhloubené do zdiva. V levé z nich je opět patrný dřevěný prvek, probíhající šikmo vzhůru nad záklenek vstupu.

Pod střední vaznicí je dochován úsek původní koruny zdiva.

Zadní stěna

Ve spodní části je nad úrovní podlahy vpravo patrna drobná kapsa (**rozměry....**) .

Nad vodorovnou spárou je, podobně jako v místnosti č.6, narušená nika s kamenným překladem.

Nadlehlá část je utvářena rovněž podobně, jako v místnosti č.6 (omítaná partie se nachází v levé a horní části plochy, končí pod čtveřicí kapes.

Pravá stěna

Ve spodní části snížené partie je zdivo do výšky cca 195cm opatřeno kompaktní vrstvou hlazené omítky. Nad ní je výrazná, nika (vnější rozměry cca 30x30cm) a výše nad ní je druhotně vyhloubená, horizontální kapsa (snad po uložení desky, umožňující přístup nad sníženou část místnosti). Převážně kamenné zdivo této partie je zčásti pokryto omítkou (mimo sníženou část!). Ta končí nahoře vodorovným pásem rezného zdiva se třemi nepravidelně utvářenými kapsami, situovanými nad sníženou částí. Levá z nich je narušena odsekáním zdiva při zřizování stávajícího krovu.

V horní, omítané části jsou nad záklenkem vstupu do místnosti č.6 dochovány rovněž dvě druhotné jizvy, vysekané do zdiva.

V horní části opět probíhá vodorovný pás režného zdiva, mezi vaznicemi stávajícího krovu jsou dobře dochovány dva úsek původní koruny zdiva.

Přední stěna a snížená část

V levé části je spodní část líce zasunutá za půdorysný průběh části horní, evidentně je zde stopa po obezdívání nějaké, dnes již neexistující konstrukce (nádrž na vodu?). Tato anomálie je patrná pouze ve vnější stěně, zbylé probíhají svisle. Ve spodní části, nad deskovou podlahou, jsou při krajích patrné partie cihelné dlažby, tvořící původně podlahu tohoto drobného prostoru.

V ose této snížené části probíhá rub valené klenby přízemí, zesílené při vnější partii pasem.

Obdobná situace je dochována i v pravé části této partie, část stěn je zde ovšem omítnuta hladkou omítkou (do horní úrovně otisku obezděné konstrukce).

V koutě, situovaném v půdorysné ose prostoru, je v koruně zdiva provedena strmě do interiéru klesající, úzká nika (její stěny i dno jsou pečlivě vyzděny a omítány).

Místnost č.8

Prostor je v podstatě volný, v místnosti neprobíhá trám, zazděný do nik vstupů.

Levá stěna

Ve spodní části, napravo od vstupu do místnosti č.9 je zde patrna čtveřice různě utvářených nik; na dvě uprostřed navazují nahoře cihelné partie (snad zazděné horní části nik?).

Nad omítanou částí probíhá pás režného zdiva, zčásti krytý trámem krovu; v něm snad zazděny niky, patrné zde v předchozích místnostech (?).

Výše, v omítané ploše je vpravo od cihelného záklenku vstupu patrná obdélná ploška hladké omítky, na které je tužkou nakreslena pasparta, rámuje nápis s vrocením „1900“. Tato omítka je nanášena na omítku starší, hrubou.

V horním, horizontálním pásu režného zdiva se v levé partii nachází otvor obdélného průřezu, procházející šířkou zdiva do místnosti č.9.

Zadní stěna

Ve spodní části jsou (napravo od pasu nad klenbou) patrné 2 otvory; pravý z nich (výška 30, šířka 20cm) je hluboký cca 40 cm. Zadní stěnu tvoří kompaktní zdivo; otvor však pokračuje napravo, šikmo dolů – měřitelná délka této části je min. 1m. Levý otvor je prostý, hluboký cca 40 cm.

V levé části je vidět svíslá část kovaného táhla (ve zdivu je pro něj vytvořena nika) .

V ose stěny, pod průběžnou, vodorovnou spárou, se nachází rozměrný otvor, mířící původně do interiéru centrály. Otvor je zaklenut cihelnou, segmentovou klenbou (vnější rozměry: výška - 150cm, šířka 110cm). Špalety, hluboké cca 2,25m se směrem do centrály mírně zužují (ze 110 na 75cm), záklenek i bankál probíhají přímo. Na ploše bankálu je položen trámek (cca 15/15cm), zabíhající do zdiva špalet. V hloubce zdiva je v dolní části tohoto otvoru nachází dodatečně zazděný, oválný výřez s omítaným, cihelným ostěním; nad ním je dochován fragment segmentové, cihelné klenbičky, narušené odsekáním.

Plocha zdiva zadní stěny je z větší části omítána hrubou omítkou, až po spodní úroveň čtveřice kapes v horní části.

Pravá stěna

Ve spodní partii je patrná trojice nik, přičemž levá z nich je složitěji utvářena; v horní části (pod překladem) je zbytek otvoru, procházejícího šířkou zdi, dole je pak pozůstatek niky pro uložení dřevěného prvku. Nalevo je velký, amorfnní otvor, s pozůstatkem pozdější špalety na levé straně.

Horní úroveň nik je budována opět v e vodorovném pásu režného zdiva. Niky jsou zde patrné 2, zcela vlevo zeje velký, amorfnní otvor, ústící v místnosti č.7.

Pravá pata záklenku vstupu je viditelně vložena do vynechané kapsy ve zdivu centrály. Líc záklenku je ve spodní části poškozen odsekáním.

Omítaná plocha zdiva je v horní části opět přerušena horizontálním pásem zdiva amorfnního.

Přední stěna

Je utvářena obdobně, jako přední stěna místnosti č. 2; vyústění okénka je zčásti zacloněno zavěšenou kamennou kartuší, spodní část, do úrovně bankálu okénka, je omítána hrubou omítkou, střední partie je rezná. V horní části se pak omítka opět uplatňuje.

Místnost č.9

Místnost je utvářena podobně, jako popisovaná místnost č.7, v přední části je opět snižená partie s dvojicí záhadných prostor na okrajích. Po stranách koutu je zde dvojice příčných, cihelných pasů, podobně jako v místnosti č.9. Spodní části vnitřních stran krajních prostor jsou opatřeny hladkou omítkou, zcela vespod pak obvod lemují dřevěné trámy, vložené do zdiva v jejich lících

Levá stěna

Ve spodní partii snižené části je patrný narušený, obdélný otvor, prostupující zdí do sousední místnosti č.10. Nad podlahou vyšší části je partie stěny omítána hrubou, strhávanou omítkou, kromě pravé části, kde ze spodní partie přechází režné zdivo, ve kterém jsou opět dochovány mělké kapsy, současné se zdivem. Výše položená, omítaná partie je opět přerušena dalším, režným pásem, ve kterém je v levé části stěny situován průběžný, rozměrný, obdélný otvor (v=35, š=45cm), současný se zdivem.

Mezi vaznicemi jsou dochovány partie původní úpravy šikmé koruny.

Levá špaleta je utvářena složitěji – v souvislosti s utvářením zadní stěny. Spodní část je tvořena předstupujícím, průběžným, kamenným zdivem, horní pak subtilní dozdívkou z cihel, přiložených na kant (jedná se o původní řešení).

Zadní stěna

Spodní část je tvořena zdivem, půdorysně předstupujícím před horní partii, povrch je zčásti omítán. Zcela dole se ve zdivu na okrajích nacházejí 2 drobné otvory; v otvoru nalevo je v hloubce 110cm patrna boční stěna dřevěné kleštiny.

Nad horizontálním ústupkem, oddělujícím spodní, od horní partie, probíhá úzká část bez omítek, nahoře nepravidelně ukončená. V ose stěny je zde zabudován stávající trám krovu. Nad touto partií až nahoru je stěna kryta omítkou.

Pravá stěna

Nad korunou dělicí zídky je patrný relikt průběžného otvoru z místnosti č.8; zídka tento otvor zčásti zakrývá (je tedy vůči němu druhotná).

Omítaná partie nad podlahou vyšší části je opět v úrovni koruny vnější zdi, přerušena vodorovným pásem režného zdiva s dvojicí mělkých kapes. Nahoře pak probíhá omítaná partie s dalším, režným pásem; v jeho pravé části je vyústění velkého, průběžného otvoru z místnosti č.8. Koruna zdiva je narušena.

Vnější stěna

Jejich spodní partie jsou utvářeny obdobně, jako u místnosti č.7 (ustupující, nepravidelný líc)

Místnost č.10

Obdélná místnost, obdobného utváření, jako č.6.

Levá stěna

Napravo od vstupu jsou nad podlahou čtyři mělké, obdélné kapsy pro uložení trámů, vysoké cca 50cm(!) obdélného vyústění. Nad těmito otvory se nachází plocha opatřená hrubou omítkou (její spodní okraj je velmi nepravidelný). Její horní okraj je rovný a tvoří spodní okraj nízké, vodorovné partie režného zdiva s mělkými, nepravidelnými kapsami po drobných, dřevěných prvcích. Tato partie zcela napravo končí svislou úrovní lícovaného zdiva, které je uprostřed své výšky opatřeno mělkým ozubem (jedná se o původní úpravu!).

Nad touto partií je opět omítaná plocha až k výše položenému podélnému pásu režného zdiva. V této partii se nalevo nachází poměrně velký, obdélný otvor ($v=35$, $š=45$ cm), jehož levá špaleta je tvořena stěnou centrály. Nadlehlá pasáž je opět omítána. Na koruně zdiva je patrný pozůstatek původní úpravy

Zadní stěna

Podobně, jako u sousední místnosti, probíhá i zde vodorovný ústupek ve zdivu centrály pod nasazením záklenku vstupního otvoru a tvoří část špalety tohoto otvoru (vyšší partie je opět budována z cihel, zděných na kant). V ose stěny, nad zmíněným úskokem, je zazděn trám stávajícího krovu. Nahoře je převážně kamenné zdivo, v horní části pokryté omítkou.

Pravá stěna

Tato stěna je utvářena podobně, jako protější – včetně obdélných kapes ve spodní části; levá z nich obsahuje v horní části průběžný otvor do sousední místnosti č.9. Stěna kolem otvorů a nad nimi je opatřena hrubou omítkou, opět nahoře přerušenu vodorovným pásem režného zdiva, ve kterém jsou dochovány 3 mělké kapsy. Omítaná plocha je nahoře přerušena dalším pásem režného zdiva s průběžným, velkým otvorem, procházejícím z č.9.

Vnější stěna

Její koruna dosahuje výšky cca 165cm nad podlahou. Zdivo je převážně režné, v ose je situováno nízké okno, opatřené segmentovým, cihelným záklenkem. Bankál je rovný, špalety se vně zužují. Vnější vyústění je tvořeno na šířku situovaným, eliptickým výřezem v cca 20 cm širokém, cihelném zdivu.

Místnost č.11

Další z místností pětibokého půdorysu s rovnou podlahou (samozřejmě kromě rubu kopule klenby v centrální části).

Levá stěna

Napravo od vstupu, ve vodorovném pásu režného zdiva, se nacházejí 2 kapsy nepravidelného utváření (hloubka činí 15-20cm); napravo tato pasáž končí svislou úrovní (lícovanou) s mělkým ozubem (jako u levé stěny u č.10 se jedná o původní řešení). V horní části je rovněž vodorovná pasáž režného zdiva. V její levé části je rovněž velký, obdélný otvor ($v=35$, $š=45$ cm), současný se zdívkem. Tento otvor však neprochází do sousední místnosti č.12, tvoří pouze jakousi rozměrnou niku. Na šikmé koruně zdiva se nachází výrazné pozůstatky původní koruny.

Zadní stěna

Spodní část zdiva je režná, napravo, těsně nad podlahou je drobný, hluboký otvor, probíhající kolmo k vnějšímu líci zdiva; v hloubce cca 64 cm je v otvoru vidět bok dřevěné kleštiny.

Nad ústupkem v šířce zdiva je v ose místnosti zazděn trám stávajícího krovu. Partie výše je zčásti pokryta hrubou omítkou až ke střeše.

Pravá stěna

Ve spodním pásu režného zdiva se nacházejí, oproti protější stěně, 3 mělké, nepravidelně utvářené kapsy. Partie nad úrovní koruny vnější stěny je nalevo ukončena jako v místnosti č. 10 (svislý líc s mělkým ozubem).

Horní pás režného zdiva je v pravé části prolomen obdélným otvorem ($v=35$, $š=45$ cm), procházejícím do sousední místnosti č.10.

Koruna zdiva zde opět nese partie původní úpravy.

Vnější stěna

Tato stěna sestává ze dvou částí, které vzájemně svírají tupý úhel; líc zdiva je zčásti pokryt hrubou omítkou.

Místnost č.12

Levá stěna

Cca 30 cm nad úrovní podlahy, napravo od vstupu se nachází čtveřice obdélných, převýšených nik (vysokých 40-50cm, širokých 30cm a hlubokých 25-30cm). Zajímavě je půdorysně utvářena pravá nika – půdorysně přechází i do vnější stěny. Výše leží, jako i u jiných stěn, horizontální, neomítaný pás se třemi mělkými, nepravidelně utvářenými nikami (hl. cca 15-20cm); pravé ukončení této partie zdiva je podobné, jako u místnosti č.11 – svíslá plocha s ozubem. Zajímavá je partie nad vstupem, která je téměř kompletně budovaná z cihel. Zřejmě se však jedná o původní řešení.

Zadní stěna

Ve spodní části je ve zdivu patrný cihelný pas, ve výšce cca 70 cm nad podlahou (míním zde rovné úseky při příčných stěnách místnosti) je zde dvojice drobných, hlubokých otvorů (75 a 90cm), ve kterých je přístupná boční strany dřevěné kleštiny. Rovněž zde je v ose stěny, nad ústupkem v šířce zdiva, zazděn trám (okolí trámu je zazděno cihlami – druhotná úprava); v horní části je čtveřice mělkých kapes pro dřevěné prvky. Pod nimi je pasáž omítaná hrubou omítkou.

Pravá stěna

Sokl stěny je na výšce cca 25 cm rozšířený o cca 10 cm(!), nad ním se nachází čtveřice obdélných kapes, utvářených podobně, jako v protější stěně. Plochy zdiva mezi nikami a nadlehlá část jsou pokryty hrubou omítkou, nahoře následuje již obvyklý vodorovný pás režného zdiva dvojicí mělkých, drobnějších kapes nepravidelného utváření. Spodní hrana tohoto pásu tvoří vodorovná technologická spára, probíhající v úrovni koruny vnější zdi místnosti. Horní část stěny je převážně omítaná, nad záklenkem průchodu omítková vrstva není kompaktní, viditelné zdivo je zde smíšené, převážně kamenné. Přímo nad cihelným záklenkem probíhá šikmo nahoru (doprava) pás, tvořený jednou řadou na kant vezděných dlaždic (23x20x6cm); podle poklepu je prostor za nimi dutý.

Vnější stěna

Je utvářena obdobně, jako přední stěna místnosti č. 2; vyústění okénka je zčásti zacloněno zavěšenou kamennou kartuší, část líce kolem okénka je omítána hrubou omítkou, ostatní partie jsou převážně režné.

Místnost č.13

Půdorysně pětiboká místnost (jako č.3, 5 a 11)

Levá stěna

Spodní strana stěny, napravo od průchodu do místnosti č.14 je pokryta hrubou omítkou, výše (horní hrana je přibližně v úrovni paty cihlového záklenku průchodu, dolní hrana leží cca 120 cm nad podlahou) je horizontální pás režného zdiva se třemi mělkými kapsami (hl. cca 15-20cm), nepravidelného utváření. Ještě výše pak leží další pás neomítaného zdiva. Šikmá koruna zdiva obsahuje velké části původní, hladce vyzděné koruny. Partie zdiva nad úrovní koruny vnější zdi je napravo ukončena svislou spárou s ozubem.

Zadní stěna

Spodní část stěny, až po ústupek v šířce zdiva (ta opět leží pod úrovní paty záklenků průchodů) je režná, bez omítky, ve spodní části, těsně nad podlahou jsou zde patrný 2 drobné, hluboké otvory, procházející kolmo do hmoty zdiva centrály. V obou je patrný dřevěný prvek (kleština); u pravého v hloubce 40, u levého 90 cm. V ose stěny je nad ústupkem vložen do zdiva příčný trám, plocha zdi nad ústupkem je omítána. Omítaná část končí nahoře vodorovnou úrovní (ta leží mírně pod horním ukončením režného pásu na levé i pravé stěně), ve které je čtveřice mělkých kapes. Plocha zdiva nad nimi je převážně omítána.

Pravá stěna

Stěna je utvářena obdobně, jako stěna protější, s tím rozdílem, že ve spodním pásu režného zdiva jsou zde patrný pouze 2 mělké kapsy. I zde jsou zachovány značné části původní úpravy šikmé koruny.

Vnější stěna

Tato stěna sestává ze dvou částí, které vzájemně svírají tupý úhel; líc zdiva je zčásti pokryt hrubou omítkou

Místnost č.14

Levá stěna

Ve spodní části stěny jsou, napravo od průchodu do místnosti č.15, čtyři rozměrné kapsy (jejich výšky jsou 60-65cm, šířky 20-30cm a hloubky 20-30cm). Po levé straně levé z nich je drobná, podélná nika s otisky dřevěného prvku (snad deska podlahy?). V horní ploše zadní stěny druhé niky zprava, se nachází drobný otvor, ústící do vedlejší místnosti č.15. Jeho výška je 20, šířka 15cm. Pravá kapsa je obdobně utvářena jako u téže zdi v místnosti č.12 – přechází i do vnější stěny. Ve výše ležícím neomítaném pásu jsou dochovány 3 mělké kapsy nepravidelného utváření; tato partie zdiva je napravo ukončena svislým průběhem s ozubem (původní řešení), zcela nahoře je opět vodorovný pás režného zdiva a mezi horní a střední vaznicí je zde dochován úsek původní koruny.

Zadní stěna

Spodní část stěny, až po ústupek v šířce zdiva (ta opět leží pod úrovní paty záklenků průchodů, cca 190cm nad úrovní podlahy) je režná, bez omítky, ve spodní části je patrný dvojitý cihelný pás nad rubem klenby, v úrovni dnešní dřevěné lávky jsou zde 2 drobné, hluboké otvory, procházející kolmo do hmoty zdiva centrály. V obou je patrný dřevěný prvek (kleština); u pravého v hloubce 110, u levého 80 cm. V ose stěny je cca 10cm nad ústupkem vložen do zdiva příčný trám, plocha zdi nad ústupkem je omítána. Omítaná část je nahoře přerušena nahoře vodorovným pásem režného zdiva, se čtveřicí mělkých kapes.

Pravá stěna

Stěna je utvářena obdobně, jako stěna protější, s tím rozdílem, že spodní kapsy jsou utvářeny shodně a dále je zde pod levou špaletou vstupu, těsně nad úrovní podlahy, další, podélná, mělká kapsa (její hloubka je cca 25 cm, výšku nelze stanovit – její spodní část je zalita betonem podlahy).. že ve spodním pásu režného zdiva jsou zde patrné pouze 2 mělké kapsy. I zde jsou zachovány značné části původní úpravy šikmé koruny.

Pod prahem průchodu je kompaktní, cihelná partie – zřejmě současná s okolním zdivem.

Vnější stěna

Její koruna dosahuje výšky cca 165cm nad podlahou. Zdivo je převážně režné, v horní části, u koruny, zde převažují cihly. V ose stěny je situováno nízké okno, opatřené segmentovým, cihelným záklenkem. Bankál je rovný, špalety se vně zužují. Vnější vyústění je tvořeno na šířku situovaným, eliptickým výřezem v cca 20 cm širokém, cihelném zdivu.

Místnost č.15

Jedná se opět o půdorysně pětibokou místnost se sníženou partií při vnější stěně (viz místnosti č. 7, 9 a 1)

Levá stěna

Spodní partie snížené části je kompaktní, rezná, ve spodní části, nad deskovou podlahou je zbytek cihelné dlažby. Ta byla sestavena ze čtvercových dlaždic (21x21x5cm, na vyjmutém prvku je z rubové strany vytlačen kolek „HK“), kladených do vápenné malty (?).

Zadní stěna sníženého prostoru je ve spodní partii opatřena hladkou omítkou, jinak je v celém průběhu rezná. Na rohu této partie je patrná, druhotně vyhloubená, mělká kapsa. Uprostřed, v ose snížené části, prostupuje rub valené klenby (tentokrát bez ztužujících cihelných pasů). Zdivo klenby je do zdiva zadní stěny sníženého prostoru vsazeno neorganicky – snad druhotně(?).

Koruna zídky, dělicí sníženou část od zbylé plochy místnosti, zčásti překrývá obdobný otvor, prostupující zdí do vedlejší místnosti č.16 (otvor je evidentně současný se zdivem).

Nad podlahou vyšší části je partie stěny omítána hrubou, strhávanou omítkou, s výše položeným, vodorovným pásem rezného zdiva s dvojicí mělkých kapes, současných se zdivem. Levá část této partie je cihelná a budí dojem druhotné zazdívkky (jedná se o část pravé špalety vstupu do místnosti č.16). Výše položená, omítaná partie je opět přerušena dalším, rezným pásem.

Mezi vaznicemi jsou dochovány partie původní úpravy šikmé koruny.

Levá špaleta je utvářena složitěji – v souvislosti s utvářením zadní stěny. Spodní část je tvořena předstupujícím, průběžným, kamenným zdivem, horní pak subtilní dozdívkou z cihel, přiložených na kant (jedná se o původní řešení).

Zadní stěna

Spodní část je tvořena zdivem, půdorysně předstupujícím před horní partii, povrch je zcela rezný.

Nad horizontálním ústupkem, oddělujícím spodní, od horní partie, probíhá omítaná plocha zdiva, nahoře přerušená pouze úzkým, rezným pásem se čtveřicí mělkých nik ve zdivu.

V ose stěny je zde, cca 20 cm nad zmíněným ústupkem, zabudován stávající trám krovu.

Pravá stěna

Koruna dělicí zídky zde opět zčásti zaslepuje obdélný otvor, procházející do sousední místnosti č.14. Líc snížené partie je ve spodní části omítaný hladkou omítkou bez dalších povrchových úprav – omítka zde přechází na povrch zbytků výše popsané dlažby. Tato omítka přechází i na spodní část zadní stěny sníženého prostoru. Roh této partie nese stopy druhotného vysekání mírně zahloubené, svislé kapsy. Horní partie stěny jsou utvářeny obdobně jako u stěny protější . Pouze v horizontálním pásu rezného zdiva, nalevo od záklenku průchodu, jsou dochovány tři mělké kapsy.

Přední stěna a snížená část

V levé i pravé části jsou spodní část líců zasunuty za půdorysný průběh části horní, evidentně je zde stopa po obezdívání nějaké, dnes již neexistující konstrukce (nádrž na vodu?). Ve spodní partii levé části je ve zdivu patrný zazděný průběžný trám; V ose stěny probíhá ve spodní části mohutný cihelný pas nad valenou klenbou. V koutě je v koruně zdiva vyhlouben dovnitř se prudce sklánějící, omítaný žlab, pod ním je ve zdivu dochován železný, kovaný prvek (kramle s kroucenou střední částí).

Místnost č.16

Levá stěna

Ve spodní části stěny jsou zde patrné 2 těsně nad sebou situované řady mělkých kapes. Spodní z nich má dolní okraje cca 20 cm nad podlahou místnosti, levá kapsa je dokonce umístěna pod prahem vstupu do místnosti č.1. Tyto kapsy mají přibližně shodné rozměry (cca 30x30cm, hloubka 20-30cm). U pravé kapsy schází horní část, která je druhotně vylomena; Součástí této druhotné úpravy je nadlehlý, amorfnní otvor, procházející do sousední místnosti. Z horní řady kapes jsou dochovány pouze dvě (25-30x25cm, hluboké jsou 20-30cm), třetí byla situována v místech zmíněného amorfnního otvoru vpravo; tato kapsa byla pravděpodobně kombinována s úzkým otvorem, procházejícím zdívem do místnosti č.1.

Výše je omítaná partie přerušena, jako jinde, vodorovným pásem režného zdiva, který je pohledově překryt vodorovným trámem krovu. V tomto pásu jsou dochovány dvě kapsy nestejného utváření i hloubky (15-25cm). Tyto jsou situovány v levé části plochy, napravo je opět amorfnní průlom v šířce zdiva – v jeho horní části se rýsuje pozůstatek třetí, podobně utvářené kapsy.

Pravá špaleta průchodu do místnosti č.1 je nápadně křivě vyzděna – jedná se ale o původní řešení.

Zadní stěna

Ve spodní části stěny je opět patrný cihelný pas nad rubem valené klenby, v jeho levé části je situováno železné táhlo, ještě více nalevo pak mělká nika. Spodní partie je neomítána, převážně kamenná, v její ose se nachází rozměrný, druhotně zaslepený, okenní otvor, ústící původně v interiéru centrály. Otvor je zaklenut cihelnou, segmentovou klenbou (vnější rozměry: výška - 145cm, šířka 93cm). Špalety, hluboké cca 2,25m se směrem do centrály mírně zužují (ze 93 na 66cm), záklenek i bankál probíhají přímo. Na ploše bankálu je položen trámek (cca 15/15cm), zabíhající do zdiva špalet. V hloubce zdiva je v dolní části tohoto otvoru nachází dodatečně zazděný, oválný výřez s omítaným, cihelným ostěním; nad ním je krátká, segmentová klenbička a nad ní, až k líci záklenku otvoru, svislý líc zdiva; jeho spodní část je omítána, horní je režná a obsahuje drobnou, čtvercovou niku. Otvor má půdorysně poněkud šikmý průběh – osa je vytočena mírně doprava.

Spodní část stěny je ukončena ústupkem v šířce zdiva (probíhá v úrovni nasazení záklenku popsaného otvoru); Těsně nad ním je v pravé části zazděn zmíněný trám, v pravé patě záklenku a v levé části zdi jsou zde druhotně vysekané prohlubně. Vyšší část stěny je omítána až po vodorovnou úroveň, na kterou nasedá čtveřice mělkých kapes – výše položený líc zdiva je zde převážně režný.

Pravá stěna

Tato stěna je utvářena obdobně, jako stěna protější, pouze zde nedošlo k narušení při lámání dodatečných otvorů. Ve spodní partii převažují cihly. V pravé patě záklenku průchodu do místnosti č.15 je dochován úštěpek dřevěného bednění.

Vnější stěna

Je utvářena obdobně, jako přední stěna místnosti č. 2; vyústění okénka je zčásti zacloněno zavěšenou kamennou kartuší, části líce kolem okénka a při koruně zdiva jsou omítány hrubou omítkou, spodní partie je potřísněna cementovou maltou, přecházející sem z podlahy (rubu klenby). Ostatní partie této stěny jsou převážně režné.

Půda nad portikem

Vnější stěna portiku je hladká, omítaná, zadní je pak tvořena částí původní koruny zdiva Rotundy. V ploše kladí pod římsou jsou dochovány stopy po nápisu, zhotoveného z jednotlivých, kovových liter, kotvených do zdiva. Sledovatelná část nápisu je rozložena do tří řádků, je zčásti poškozena a její čitelné pasáže jsou následující:

AEDES OLIM LUDIS PUERILIBUS DESTINATAS FECIT ASYLUM ARTIUM ET INDUSTRIAE

D?xxxHEODORUS KO?N

?RINCEPS AR? EPISxxPU?

Zdivo nese stopy po opravě před umístěním nápisu – profilace římsy je znovu vytažena na starém profilu, povrch je opatřen nátěrem v odstínu žlutého okru.

b) Půda II

Jak je již výše uvedeno, tato část není hlavním předmětem našeho zájmu; proto zde uvedeme pouze základní, stručný popis:

Jedná se o jediný, vysoký prostor, ponechávající nad vzepětím klenby poměrně značné místo. V centru prostoru, na vrcholu klenby se nachází osmiboký, převýšený útvar lucerny, završující otvor ve vrcholu klenby. Stěny lucerny jsou dřevěné, jsou budovány sendvičovou konstrukcí (svislé, nosné trámy v rozích, propojené vodorovnými prvky, které jsou z obou stran zabeďněny svisle kladenými deskami. Tento útvar je ve spodní třetině své výšky obklopen prstencem ochozu, jehož podlaha je nesena vodorovnými vaznicemi krovu.

Tvar střechy vytváří hustě vedle sebe kladené skruže, sestávající ze dvojice fošen, jejichž spojení je posíleno dřevěnými kolíky. Skruže jsou uprostřed své délky podepřeny stolicí.

Na stěnách útvaru jsou zavěšeny kovové nádobky (jejich vnější stěny jsou opatřeny tužkovými nápisy z počátku 20. století) na odkapávání a odpar vody, kondenzované na oknech v nadstřešení části lucerny. Jsou zde rovněž dochována závaží, jejichž účelem bylo zřejmě otevírání částí těchto oken.

Rub klenby je opatřen tvrdým maltovým potěrem, stahovaný do železných lišt.

Stavební historie objektu

Ze zjištěných skutečností lze především vyvodit některé zajímavé aspekty z období výstavby rotundy a následných úprav objektu.

1) Výstavba Rotundy, původní podoba a účel konstrukcí, dochovaných na půdě

Obecně lze říci, že zdivo Rotundy je převážně kamenné, velmi pevné a z velké části (pokud lze soudit z výrazu přístupných, lícových ploch) pečlivě kladené. Cihly o shodných rozměrech jsou používány především ve špaletách otvorů, v záklescích, pasech apod.

Zdivo centrály je v úrovni půdy č.I. velmi masivní (cca 2,3m). S tímto zdívkem kontrastuje subtilita příčných zdí, rozdělujících jednotlivé místnosti (80-90cm). Jak je možno usuzovat, v první řadě byla ve zkoumané části zděna centrální část. Při výstavbě bylo používáno štenýřové lešení, které bylo ve zdivu kotveno pomocí mělkých kapes. Vzhledem k pozici těchto kapes ve spodních partiích stěn centrály je zjevné, že klenby byly do prostorů vloženy až dodatečně (samozřejmě jsou součástí jedné stavební fáze, jedná se pouze o technologický postup).

Současně s vyzdíváním centrály byly do jejího zdiva vkládány subtilní (průřez cca 15x15cm), dubové kleštiny, které zřejmě tvořily průběžný věnec vzájemně propojených prvků. Tento věnec zřejmě tvořil půdorysně nepravidelný osmihran. Průzkum se mohl zabývat pouze viditelnými částmi věnce, dochovaného ve spodní části zkoumaných stěn. Pozoruhodným prvkem je zde skutečnost, že boky trámů jsou „přístupné“ subtilními otvory, vedoucími do interiérů půdy I. Jejich účel může souviset jednak s částečným odvětráním těchto prvků a možná i s pohledovou kontrolou stavu jejich částí (?).

Z čel přerušené kleštiny ve stěnách schodiště na půdu II vyplývá, že tyto zpevňovací prvky byly do zdiva uloženy minimálně ve dvou úrovních – pravděpodobnějším je předpoklad, že těchto „prstenců“ bylo více.

Je pravděpodobné, že na tyto kleštiny byly upevněny železné, kované ankry (táhla), vytažená k vnějšímu líci, kde byla fixována svislými prvky, provlečenými oky v ukončeních vodorovných prvků. Tímto způsobem byl objekt zajištěn proti vně směřovaným tlakům klenby centrální kopule.

Dalším ztužujícím prvkem systému je soubor šikmých dřevěných vzpěr, zazděných v příčných zdech. Tyto prvky probíhají nad záklenky průchodů mezi jednotlivými místnostmi. Směřují vzhůru k centrále a možná navazují na horní prsteneček kleštin.

Je pravděpodobné, že tyto prvky se nachází ve všech příčných zdech (prokazatelně jsou zjištěny u dělicích zdí mezi místnostmi č. 2-3 a 3-4).

Je zcela jasné, že tyto prvky jsou součástí původní stavby. Jednak je nemyslitelné jejich pozdější vložení bez viditelných zásahů do zdiva, jednak jsou datovány dendrochronologicky do doby výstavby objektu.

O způsobu výstavby Rotundy svědčí i další detaily. Je to např. úštěpek dřevěného bednění v průchodu mezi místnostmi č. 1 a 16. Dále jsou to plochy hrubé omítky na zdech všech místností, opakující přibližně stejná schémata. Plochy omítek vždy pokrývají plochy, přístupné z plošiny lešení, či stropů, rezné plochy jsou v podstatě

„otisky“ bočních hran těchto plošin. Lešení samotná byla štenýřová, tzn. Že jejich vodorovné, nosné prvky byly na straně zdiva vloženy do mělkých, nepravidelně utvářených kapes. Je to patrné téměř u všech horních partií zadních stěn (s výjimkou místností č.8, 9, 10 a 11), kde byly vodorovné nosné prvky lešení kladeny v příčném směru. Jejich vnější konec mohl být zapřen o střední vaznici krovu(?).

Nižší patro lešení mělo vodorovné prvky kladeno podélně, tyto prvky zřejmě nebyly průběžné (viz různý počet kapes na protějších stěnách (např. místnosti č.2, 3, 5, 11, 12, 13, 15).

Jiný účel měly kapsy ve spodních partiích příčných zdí u místností obdélného půdorysu (místnosti č.2, 4, 6, 8, 10, 12, 14 a 16) Zde se s největší pravděpodobností jedná o kapsy pro stropní trámy se solidní únosností. Pro existenci stropů snad svědčí i pozůstatky dřevěných, deskových podlah (místnost č.2 a 14).

Je možné, že nezvyklá výška těchto kapes v některých místnostech, byla způsobena faktem, že v první fázi byly vyžděny kapsy a teprve pak sem byly vloženy trámy.

Důvod tohoto nestandardního řešení (nastalo-li) nám zatím zůstává utajen.

Podobně tak zatím nedovedeme vysvětlit „zdvojení“ této konstrukce v místnosti č.16.

Je však pravděpodobné, že v místnostech obdélného půdorysu, jejichž nerovná podlaha, tvořená zčásti ruby valených kleneb, byl provedeny (alespoň zčásti) trámové stropy s deskovými podlahami v úrovni prahů průchodů mezi místnostmi.

Pozoruhodné je rovněž uchování vodorovných, pracovních spár ve zdivech. Z nich je patrné, že v jisté fázi bylo zdivo centrály ukončeno výraznou, přibližně horizontální spárou, srovnanou po celém obvodu stavby. Podobně tak i u příčných zdí byla takováto spára provedena v úrovni koruny vnějších zdí.

Zajímavá je zde nestejná výšková úroveň této spáry na centrále a rovněž nepravidelné utváření líců vyšší partie zdiva (na některých místech se mírně zužuje, někde naopak, v oblé linii přesahuje půdorys spodní části. Tyto nesrovnalosti jistě souvisí s náročností budování takovéto stavby.

Zajímavým detailem jsou i místy dochované šikmé koruny příčných zdí. Zdivo je zde velmi pečlivě srovnáno a pokryto maltovou vrstvou. Je pravděpodobné, že původní krov měl obdobné řešení, jako dnešní a že vaznice byly uloženy přibližně na stejných místech. Pozoruhodné je jiné řešení spodních částí krovu v místnostech 1 – 7 (příčná vaznice je zde uložena na podélném trámu, vloženém do zdiva ve špaletách průchodů) a ve zbytku prostor, kde je tato vaznice uložena přímo do kapes ve vnitřních zdech místností.

Zajímavými detaily, prokazujícími změnu stavby před jejím dokončením, jsou dvě okénka, směřující do centrálního prostoru z místností č. 8 a 16. Tato okénka byla dokončena, včetně omítkové úpravy ostění – a před dokončením stavby zaslepena.

K nejzajímavějším částem zkoumané partie půdy patří místnosti č. 1, 7, 9 a 15, se sníženými partiemi u vnějších zdí. Jak je už výše uvedeno, utváření zdiva svědčí o tom, že již při výstavbě Rotundy sem byly vloženy nějaké objekty, které byly obezděny. Vnitřní a boční stěny byly zřejmě vybudovány jako první, poté došlo k umístění těchto objektů – a jako poslední byla vyžděna chybějící část vnější zdi. S největší pravděpodobností se jedná o místa vodních nádrží, ze kterých byl napájen systém potrubí, oživující vodní hříčky v interiéru. Jejich technické provedení dnes, bohužel, nejsme schopni rekonstruovat.

S jejich funkcí však jistě souvisí některé další detaily; především jsou to svažitá, omítaná koryta v koutech výše zmíněných místností. Která zřejmě sloužila jako lůžko pro žlaby, přivádějící sem dešťovou vodu (svědčí pro to i objímka pro svod, vzácně dochovaná pod tímto žlabem v místnosti č.1). Voda sem mohla být získávána

z okapového žlabu, který je zřejmě znázorněn již na rytině Justuje vad den Nypoorta z roku 1691. Pokud je objímka u špalety pravého vstupu v místnosti č.2 v původní poloze, pak lze předpokládat, že dešťová voda byla jímána i z jiných míst střechy. Zde se samozřejmě nabízí logická možnost okapového žlabu, obíhajícího střechu centrální kopule (viz rovněž Nypoort).

Pro svádění dešťové vody do těchto nádrží pravděpodobně sloužil i složitý systém drobnějších otvorů, procházejících přes příčné zdi. Tyto otvory jsou původní součástí stavebního řešení a jsou situovány převážně u místností v předpokládanými nádržemi. Tudy pravděpodobně proudila voda, jímána z horního okapového žlabu (ze střechy kopule). Pozoruhodnými prvky jsou velké otvory nad průchody mezi místnostmi č.7,8,9,10 a 11. Je možné, že tudy procházel mohutný žlab (snad dřevěné konstrukce s vnitřním vylechováním), přivádějící vodu od zaniklého svíslého svodu v místnosti 11 do nádrží v místnostech č. 7 a 9.

Nevíme, jak byla voda sváděna dolů, do interiéru Rotundy, pravděpodobně se tak dalo ze dna nádrží v technických místnostkách pod nimi. Je možné, že zajímavý otvor u podlahy v zadní stěně místnosti č.8 č., přiváděl potrubí k interiérové římse, odkud tryskala voda. K obdobnému účelu mohly sloužit i velké otvory v zadních stěnách místností č. 3 a 5.

Je zřejmé, že pro vodní hříčky v Rotundě byla přiváděna tlaková voda odjinud, dešťová voda zde byla zřejmě pouze doplňkovým zdrojem. Je však důvodné se domnívat, že napájení dešťovou vodou bylo součástí původního záměru. Provoz takového zařízení byl jistě náročný na údržbu (čištění, zazimování, opravy,...), pro tento účel jistě sloužily dnes zaniklé podlahy v místnostech obdélného půdorysu, umožňující zde bezpečný pohyb.

Z Nypoortova půdorysného schématu není možno vystopovat funkci, či existenci námi indikovaných nádrží. Podle něj jakoby voda byla přiváděna pouze odjinud a z jakési centrální „rozvodny“ pak složitým systémem potrubí po celém půdorysu objektu. Pouze jedna větev potrubí ústí do technické místnůstky pod nádrží.

Vzhledem ke schematičnosti rytiny (ta jistě nebyla míněna jako technická dokumentace složitého vodního stroje), je možno uvažovat shodně s výše naznačenými závěry, že již od počátku zde byly využívány dva zdroje – tlaková voda, přiváděná potrubím z místa mimo Rotundu a voda srážková, snad doplňující.

Původním prvkem je jistě i kamenné, vřetenové schodiště v místnosti č.1 a pravděpodobně i strmě stoupající šachta dalšího schodiště, propojujícího obě půdy.

2) do poloviny 19.století

Další stavební vývoj ve zkoumaných prostorách nelze zcela jasně nastínit do potřebných podrobností. Z plánová dokumentace vyplývá, že v roce 1747 za arcibiskupa Troyera došlo pravděpodobně k opravě podlahy v centrální části Rotundy. Jinak byl objekt zřejmě ve své původní podobě udržován bez velkých změn a to až do 40.let 19.,. století, kdy došlo k poměrně velkým úpravám, navrženým Antonínem Archem.

Především se jedná o výměnu střech celého objektu. Zatímco v dolní, námi sledované části, byla v podstatě provedena rekonstrukce původního stavu, horní část byla zcela změněna. Původní zastřešení kopule bylo strženo a nahrazeno velmi zajímavou, skružovou konstrukcí krovu. Z téže doby pochází i dřevěná, omítaná lucerna, završující hmotu stavby.

Dendrochronologický průzkum prokázal zcela jasně, že krovy byly zhotoveny z jedlových trámů a tyto jedle byly pokáceny v zimním období 1842/1843.

Jak dokládají fotografie, střechy objektu byly pokryty štípanou břidlicí.

Součástí přestavby bylo i doposud zachované žebříkové schodiště, zpřístupňující prostor půdy II. Strmě stoupající šachta tohoto schodiště je však zřejmě dílem původní výstavby ze 17. století.

Nevíme, jak bylo naloženo se součástmi vodního stroje, nacházejícími se v prostoru sledované půdy. Výměna krovu by jistě byla vhodnou příležitostí k odstranění zabudovaných nádrží. Vzhledem k tomu, že vodní hříčky jsou v provozu ještě i po Archeho přestavbě, je však zřejmé, že zůstaly zachovány. Pravděpodobně došlo i k dílčím úpravám, souvisejícím s vodním provozem v prostoru půdy I. V této době byly pravděpodobně zřízeny pevné, maltové mazaniny na všech plochách podlah i klenebních rubů ve sledovaných prostorech. Došlo i k navýšení zídek, oddělujících prostory s nádržemi od zbytku plochy půdních místností (viz zaslepené otvory v příčných zdech). Čtvercové otisky na vrcholech kleneb místností mohou indikovat skutečnost, že zde byly respektovány starší podpurné konstrukce (sloupky), nesoucí potrubí, které svádělo dešťovou vodu do nádrží.

3) 20. století

Zásadní přestavbou Rotunda prošla na počátku 20. století, kdy arcibiskup Kohn pojal myšlenku zřízení arcidiecézního muzea v jejich vznosných prostorách. Tyto úpravy přinesly definitivní zánik vodního stroje. Došlo k vyjmutí nádrží (zřejmě se tak dělo zespodu, z technických místnůstek; po odstranění nádrží byly tyto místnůstky opatřeny provizorním zastropením) a k demontáži systému potrubí, po kterém zůstaly pouze nepatrné artefakty (měděné objímky, železné háky) a otvory po průchodech zdmi. V této podobě je půdní prostor dochován v podstatě dodnes.

Stavba byla opatřena novou podlahou se zabudovaným systémem vytápěcích kanálů, všechny okenní i vstupní otvory byly uzavřeny; do oken byly vloženy železné, zasklené výplně. Z bývalých osmi průchodů byly ponechány pouze dva, severovýchodní a protější (ty byly rovněž opatřeny železnými, zčásti prosklenými výplněmi), u ostatních byly vyzděny nové parapety a průchody pak proměněny ve velká okna.

Nad hlavní vstup, situovaný na severovýchodní straně, byl do plochy kladí umístěn v roce 1901 nápis, sestávající z jednotlivých, kovových písmen. Podle dochované dokumentace měl celý text znít takto:

AEDES OLIM LUDIS PUERILIBUS DESTINATAS

FECIT ASYLUM ARTIUM ET INDUSTRIAE

D DR THEODORUS KOHN

PRINCEPS ARCHIEPISCOPUS

ANNO MDCCCCI

Vzápětí však došlo ke změně plánu; nápis byl vytrhán a hmota stavby byla pozměněna přístavbou nového, monumentálního rizalitu. Podle výsledků dendroanalýzy se tak stalo v roce 1903 (v zimě 1902/3 byly káceny stromy pro výrobu krovu).

Podle dochované dokumentace měl být nápis přenesen na štít rizalitu. Text i uspořádání nápisu jsou shodné, pouze datace je „MDCCCCIII“ – odpovídá tedy zcela jasně zjištěným dendrodatům. K realizaci této úpravy však již zřejmě nikdy nedošlo a štít je dodnes holý.

Přístavba byla se starou stavbou spojena železnými táhly, jejichž konce jsou upevněny do roznášecích desek, patrných z interiéru půdy č. I.

Podle stejného způsobu zavěšení byly zřejmě za arcibiskupa Kohna zavěšeny na fasádu i 3 kamenné znaky. K zavěšení bylo využito okének, prosvětlujících některé místnosti s obdélným půdorysem na půdě I.

Za Theodora Kohna bylo rovněž vyměněno (či vybudováno?) dřevěné schodiště z Půdy č. II na střechu kopule.

Ve 2. polovině 20. století zde došlo k výměnám některých narušených prvků krovu, ke kompletní výměně střešní krytiny (měděný plech) a ke statickému stažení

centrály, jehož součástí je především prsteneček lan, viditelných pod střešou na zadních stěnách místností půdy I.

Hodnotné detaily a prvky

Zde je třeba upozornit na to, že v případě dalších úprav a oprav, je nutno dbát na zachování všech artefaktů, dokládajících zaniklé konstrukce, související s původní výstavbou i funkcí objektu.

Jedná se zde především o ochranu líců zdiva se strukturou režných partií i omítkových ploch. Dále jsou to zbytky původních korun těchto příčných zdí. Ochrana se, samozřejmě týká dřevěných prvků, zazděných ve zdivu a jen zčásti viditelných, či přístupných (kleštiny, zbytek bednění, krovy z Archeho i Kohnovy doby).

Dále je zde nutno zachovat všechny kovové prvky (táhla statického zajištění, háky i objímky akvaduktu), i zmíněné doklady historické elektrifikace (el. Vedení, jističe, dřevěné desky rozvodny).

Cenné jsou rovněž přístupné artefakty nápisu nad vstupem z doby arcibiskupa Theodora Kohna (nad portikem) i zbytky barevných liček na plochách, římse a zdobných prvcích této části fasády.

V prostoru půdy II je zvlášť nutno upozornit na zbytky technologických zařízení na odvádění vody ze skel okének lucerny (železné svody, odparné nádoby), či zařízení na otevírání oken.

Cenné jsou rovněž dobové nápisy na těchto nádobkách.

Architektonické a památkové závady

Ve sledovaném prostředí nejsou výrazné architektonické, či památkové závady. Prostory jsou dochovány v podstatě autenticky od úprav na počátku 20. století, které, bohužel, přinesly zničení součástí vodního stroje. Tato ztráta je nenahraditelná. Za výrazovou závadu lze považovat pouze systém lan statického zajištění v horní části místností půdy I.

Návrh opatření

V opatřeních lze poukázat pouze na nutnou obezřetnost při případných opravách a údržbě objektu. Tyto práce by mohly přinést poškození, či zkázu některým výše uvedeným detailům. Výše zmíněná památková závada vznikla nezbytným statickým zákrokem a není zde nutno uvažovat o případném pohledovém odclonění, či podobných opatřeních.

Zajímavým problémem je možnost případného omezeného zpřístupnění půdních prostor návštěvníkům. Toto by si však jistě vyžádalo stavební zásahy do památky kvůli bezpečnosti návštěvníků (osvětlení, zábradlí, zpevnění lávek,...) a lze pochybovat o výraznější atraktivitě prostor pro laické návštěvníky.

Bibliografie

- D'Elvert, Christian: *Der Geograph Vischer und der Lustgarten in Kremsier*. Notizen-Blatt 1868, s. 41–42.
- D'Elvert, Christian: *Der Lustgarten in Kremsier*. Notizen-Blatt 1863, s. 57–58.
- Jůza, Vilém: *K ideovému konceptu Květné zahrady v Kroměříži*. In: Historická Olomouc a její současné problémy 5. Olomouc 1985, s. 287–296.
- Jůza, Vilém: *K otázce ideového konceptu Květné zahrady v Kroměříži a k časné tvorbě Michala Zürna na Moravě*. Památky a příroda 15, 1990, s. 458–465.
- Jůza, Vilém – Krsek, Ivo – Petrů, Jaroslav – Richter, Václav: *Kroměříž*. Praha 1963.
- Krsek, Ivo – Kudělka, Zdeněk – Stehlík, Miloš – Válka, Josef: *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*. Praha 1996.
- Křesadlová, Lenka – Pavlíček, Martin – Togner, Milan – Zatloukal, Ondřej: *Květná zahrada*. In: Daniel, Ladislav – Perůtka, Marek – Togner, Milan (edd.): *Arcibiskupský zámek a zahrady v Kroměříži*. Kroměříž 2009, s. 123–147.
- Kuča, Otakar: *Zámecké zahrady v Kroměříži*. Umění 6, 1958, s. 372–388.
- Pavličková, Radmila: *Sídla olomouckých biskupů. Mecenáš a stavebník Karel z Liechtensteinu–Castelkorna 1664–1695*. Olomouc 2001.
- Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. II-1, 2. Kroměříž 1947.
- Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. II-3. Kroměříž 1948.
- Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. II-4. Kroměříž 1948.
- Peřinka, František Vácslav: *Dějiny města Kroměříže*. III. Kroměříž 1940.
- Petrů, Jaroslav: *Květná zahrada*. Brno 1975.
- Samek, Bohumil: *Umělecké památky Moravy a Slezska*. 2. (J–N). Praha 1999.
- Vacková, Jarmila: *Kroměříž, městská památková rezervace a státní zámek*. Praha 1960.
- Vacková, Jarmila: *Ikonografie Kroměříže od konce 16. století do poloviny 19. století*. Zprávy památkové péče 19, 1959, s. 81–88.
- Zatloukal, Ondřej: *Et in Arcadia ego. Historické zahrady Kroměříže*. Olomouc 2004.
- Zatloukal, Ondřej (ed.): *Kroměříž – Květná zahrada 1691*. Kroměříž 2008.
- Zatloukal Pavel: *Příběhy z dlouhého století, architektura let 1750–1918 na Moravě a ve Slezsku*. Olomouc 2002.

Seznam příloh

Tab.č.1 –pohled na Rotundu, veduta Justuse van den Nyporta (před r.1691); na vyobrazení jsou jasně patrné podokapní žlaby pod oběma střechami, převzato: Zatloukal Ondřej (editor), 2008

Tab.č.2 – svislý řez Rotundou; veduta Justuse van den Nyporta (před r.1691); převzato: Zatloukal Ondřej (editor), 2008

Tab.č.3 – půdorys Rotundy se zaznamenáním vodovodních rozvodů; veduta Justuse van den Nyporta (před r.1691); převzato: Zatloukal Ondřej (editor), 2008

Tab.č.4 – fotografie Rotundy z 60. let 20.století, stav před výměnou střešní krytiny, pohled od severozápadu (fotoarchív NPÚ)

Tab.č. 5 – legenda k půdorysu Rotundy (tab.č.6)

Tab.č.6 – půdorys Rotundy – půda č.I

Tab.č.7 – legenda k půdorysu Rotundy (vodní cesty, tab.č.8)

Tab.č.8 – půdorys Rotundy – půda č.I, vodní cesty

Tab.č.9 – zaměření fasád příčných stěn půdy I (16 listů + legenda, číslování dle tab.č.6 a textu)

Ikonografie (mapy, plány, veduty)

Seznam fotografií

Obr.č.1 – celkový pohled od severozápadu

Obr.č.2 – celkový pohled od východu

Obr.č.3 – pohled na typické průčelí polygonu (pohled od severozápadu)

Obr.č.4 – detail fasády tamburu (pohled od severovýchodu, ze střechy portiku)

Obr.č.5 – nároží polygonu s detaily kamenných ostění oken

Obr.č.6 – detail okna fasády polygonu

Obr.č.7 – detail eliptického okénka pod římsou polygonu

Obr.č.8 – detail kamenné patky pilastru fasády polygonu

Obr.č.9 – detail římsové hlavice pilastru fasády polygonu

Obr.č.10 – pohled do interiéru centrálního sálu (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.11 – pohled na výzdobu kopule centrálního sálu (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.12 – pohled do technické místnůstky ve východní místnosti okružního prstence (pod č.1) – přiotevřené dveře vedou na vřetenové schodiště, zpřístupňující půdu I. (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.13 – tatáž místnůstka, pohled ke stropu; okno s otevřenými okenicemi osvětluje prostor schodiště (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.14 – detail vřetenového schodiště (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.15 – detail záklenku okénka, osvětlujícího prostor vřetenového schodiště s nápisy z počátku 20. století (foto: J.Štětina, 2011)

Obr.č.16 – místnost č.1 – pohled na vyústění vřetenového schodiště

Obr.č.17 – místnost č.1 – detail na pozůstatky elektrického zařízení, zabudovaného do zídky schodiště

Obr.č.18 – místnost č. 1 – detail snížené části, přiléhající ke schodišti; dole – soustava pasů, vpravo - dodatečně vhloubená kapsa ve zdivu

Obr.č.19 – místnost č. 1 – kout vnější zdi se žlabem v koruně

Obr.č.20 – místnost č, 1 – detail snížené části u pravé stěny, pohled dolů – napravo je pravá stěna, dole provizorní podlaha, nahoře zapuštěný líc vnější stěny otisk nádrže(?)

Obr.č.21 – místnost č, 1 – detail koutu mezi pravou (napravo a vnější stěnou; v pravé stěně vylámané otvory

Obr.č.2.2 – místnost č, 1 – pohled na vnitřní stěnu, nahoře vstup do schodiště na půdu II.

Obr.č.23 – místnost č. 1 – pohled na pravou část levé stěny, dole záklenek schodiště, uprostřed horizontální partie režného zdiva

Obr.č.24 – místnost č. 2 – vnější stěna s okénkem

Obr.č.25 – místnost č.2 – levá stěna s průchodem do místnosti č.3

Obr.č.26 – místnost č. 2 – zadní stěna

Obr.č.27 – místnost č. 2 – levá část pravé stěny (vlevo je kout); napravo dole je otvor, procházející skrz zeď

Obr.č.28 – místnost č. 2 detail měděné objímky u levé špalety vstupu do místnosti č.1

Obr.č.29 – místnost č.2 – objímka železného táhla v pravé špaletě průchodu do místnosti č. 1

Obr.č.30 – místnost č. 3 – zadní stěna

Obr.č.31 – místnost č. 3 – detail vnitřku otvoru v zadní stěně (šachta směřující dolů

Obr.č.32 – místnost č. 3 – detail téhož otvoru

Obr.č.33 – místnost č. 4 – vnější stěna, zaslepené okénko a roznášecí desky táhel, kotvicích portikus

Obr.č.34 – místnost č.4 – levá stěna, detail horní části; napravo dodatečné uložení střední vaznice, horní část stěny je režná; vlevo nahoře lana statického stažení

Obr.č.35 – místnost č. 5 – kout mezi levou stěnou (vlevo) a stěnou vnější; dole je rub klenby, dole v levé stěně je otvor, procházející zdí do místnosti č.6

Obr.č.36 – místnost č. 5, levá část pravé stěny – nahoře fragment původní, šikmé koruny zdiva

Obr.č.37 – místnost č.5, detail otvoru v zadní stěně

Obr.č.38 – místnost č. 6, levá část pravé stěny; nad podlahou jsou velké kapsy po trámech, v prostřední z nich je otvor, procházející do místnosti č.5

Obr.č.39 – místnost č.7, snížená část u vnější stěny – levá část

Obr.č.40 – místnost č. 7 – totéž – pravá část; vlevo pod trámem je šikmý žlab v koruně zdiva

Obr.č.41 – místnost č. 7 – pravá partie snížené části; nahoře pravá stěna s omítanou plochou, vlevo ve zdivu otisk nádrže(?), dole prkenná podlaha

Obr.č.42 – místnost č. 7 – levá partie snížené části; na okrajích deskové podlahy jsou zbytky cihlové dlažby; nahoře průraz v levé zdi – do místnosti č.8

Obr.č.43 – místnost č. 7 – rub klenby v interiéru, pokrytý pevnou maltovou vrstvou; ve vrcholu klenby otisk po dřevěném sloupku(?)

Obr.č.44 – místnost č. 8 – pravá část levé stěny; nad podlahou řada kapes se zazděnými horními partiemi

Obr.č.45 – místnost č.8 – levá část levé stěny; nad průchodem do místnosti č.8 je velký, obdélný otvor, procházející skrze zeď

Obr.č.46 – místnost č.8 – otvor v zadní stěně

Obr.č.47 – místnost č.8 – detail téhož

Obr.č.48 – místnost č.8 – maltový terč s nápisem a datací 1900 na levé stěně

Obr.č.49 – místnost č.9 – levá partie snížené části, napravo pas, opřený o vnější stěnu (nahore)

Obr.č.50 – místnost č.9 – detail téže partie, pohled na levou stěnu

Obr.č.51 – místnost č.9 – střední partie snížené části – detail kovových prvků ve vnější stěně (objímka, pod ní železný hák). Vnější stěna je vlevo.

Obr.č.52 – místnost č.9 – snížená část – střední partie s rubem klenby

Obr.č.53 – místnost č.9 – snížená část, pravá partie, pohled na deskovou podlahu

Obr.č.54 – místnost č.9 – levá část pravé stěny; dole koruna dělicí zídky, nad ní zčásti zaslepený otvor, procházející z místnosti č.8

Obr.č.55 – místnost č.9 – pravá část pravé stěny s průchodem do místnosti č.8

Obr.č.56 – místnost č.10 – levá část pravé stěny; v levé kapse nad podlahou je zakomponován otvor, procházející do místnosti č.9

Obr.č.57 – místnost č.10 – levá stěna, detail partie kolem průchodu do místnosti č.11; nad ním velký, obdélný otvor skrze zeď

Obr.č.58 – místnost č.11 – pravá partie levé stěny – ukončení horní partie s ozubem

Obr.č.59 – místnost č.11 – pravá část pravé stěny, nad průchodem je velký, obdélný otvor

Obr.č.60 – místnost č.11 – levá stěna, partie nad průchodem do místnosti č.12 – obdélný výklenek

Obr.č.61 – místnost č.12 – vnější stěna s eliptickým okénkem, ve kterém je upevněná kamenná kartuš s erbem

Obr.č.62 – místnost č.12 – levá část pravé stěny s vysokými kapsami pro trámy

Obr.č.63 – místnost č.12, levá část levé stěny – partie převážně cihelného zdiva nad průchodem do místnosti č.13

Obr.č.64 – místnost č.12, zadní stěna; ve spodní části je cihelný pas

Obr.č.65 – místnost č.13, pohled k vnější stěně, v popředí rub klenby s otiskem dřevěného sloupku(?) na vrcholu

Obr.č.66 – místnost č. 13, detailů průchodu do místnosti č. 12

Obr.č.67 – místnost č.13, detail původní koruny na pravé části levé zdi a ukončení horní části zdi (vpravo)

Obr.č.68 - místnost č.14; pravá část levé stěny s vysokými kapsami pro trámy – v prostředním z nich prostup do místnosti č.15

Obr.č.69 – místnost č. 15 – levá partie snížené části, pohled k levé stěně

Obr.č.70 – místnost č.15 – tatáž partie, detail omítky ve spodní části (napravo levá stěna)

Obr.č.71 – místnost č.15 – tatáž partie, vnější stěna, detail dřevěného trámku nad prkennou podlahou

Obr.č.72 – místnost č.15 – snížená část, detail železných prvků v pravé části

Obr.č.73 – místnost č. 15 – pravá část snížené partie, detail omítaných částí; nahoře pravá stěna, dole prkenná podlaha se zbytky cihelné dlažby

Obr.č.74 – místnost č.15 – detail kolku „HK“ na dlaždici z podlahy snížené části (pravá část)

Obr.č.75 – místnost č. 15 – levá stěna, detail otvoru, procházejícího zdi (do místnosti č.16), zčásti zaslepeného korunou dělicí zídky; nahoře pás režného zdiva s kapsami po vodorovných prvcích lešení (?)

Obr.č.76 – místnost č. 15 – pravá stěna, levá část, úsek původní koruny zdiva

Obr.č.77 – místnost č. 16 – levá stěna, nad podlahou 2 úrovně kapes po trámech nízko nad sebou; vpravo dvojice vylámaných otvorů, vlevo – průchod do místnosti č.1

Obr.č.78 – místnost č. 16 - levá stěna, pravá, horní část – pohled na dochovanou část původní koruny zdiva

Obr.č.79 – místnost č. 16 – totéž, detail pravé části s vylámanými otvory

Obr.č.80 – místnost č. 16 – zadní stěna, zazděný okenní otvor (v popředí dubová kleština)

Obr.č.81 - místnost č. 16 – pravá stěna, pravá pata záklenku průchodu do místnosti č. 15 – úštěpek desky bednění záklenku

Obr.č.82 – portikus . pohled na vnější stěnu

Obr.č.83 – portikus – pohled na kladí se zbytky nápisu . levá (jihovýchodní) část

Obr.č.84 – portikus – detail téhož

Obr.č.85 – portikus – detail pravá (severozápadní) části nápisu

Obr.č.86 – portikus, celkový pohled na kladí se zbytky nápisu, pohled od severu

Obr.č.87 – půda II – pohled na centrální část s ochozem

Obr.č.88 – půda II, totéž, detail nárožního trámku centrální části, nahoře jsou horní čela skruží

Obr.č.89 – půda II, detail dřevěné stěny centrální části s nádobkami na kondenzační vodu, dole závaží na lanku (zřejmě pro otevírání oken lucerny)

Obr.č.90 – půda II, detail stěny podnože lucerny – je vidět sendvičovou konstrukci stěny – z vnější strany (jedná se o interiér Rotundy) je stěna omítnuta (na snímku rub omítky)

Obr.č.91 – půda II – totéž, detail kovové nádoby s nápisem (8.8.1903)

Obr.č.92 – půda II – detail skruže (kotvení fošen dřevěnými špalíky)

Obr.č.93 – půda II, spodní část krovu s pozednicemi

Obr.č.94 – pohled na lucernu

Obr.č.95 – detail konstrukce oken lucerny

Obr.č.96 – pohled s lucerny na střechu kopule

Obr.č.97 – detail kování kovových oken lucerny

Přílohy